

11.DOSSIER

**GEDOLVEN
GRONDSTOFFEN,
ONTGONNEN WINSTEN**

Een onderzoek naar 'Belgische' investeringen
in controversiële metaalmijnbouw

11.11.11

VECHT MEE TEGEN ONRECHT

INHOUD

Voorwoord	3
1. De metaalmijnbouwsector	4
1.1 Metaalmijnbouw in de globale economie	5
1.2 Risico's op schadelijke sociale en milieugevolgen in de mijnbouwsector	5
Ecologische risico's	6
Sociale risico's	6
Bestuurlijke risico's	9
2. Maatschappelijk verantwoord ondernemen en mijnbouw	10
2.1 Relevante internationale standaarden voor de mijnbouwsector	11
2.2 Toelichting bij de belangrijkste principes en standaarden voor de mijnbouwsector	13
Twee overkoepelende kaders: de UN Guiding Principles en de OECD Guidelines	13
Mijnbouwspecifieke wetgeving en standaarden	15
3. Mijnbouwconflicten in Peru en DRC	16
3.1 Peru: de mijnen Tintaya en Antapaccay (Glencore)	17
Negatieve gevolgen op sociaal en milieuvlak	18
Naleving van internationale standaarden door Glencore	20
3.2 DRC: de getroffen gemeenschappen Kisankala, Lenge en Kimfumpa (ERG)	21
Negatieve gevolgen op sociaal en milieuvlak in Kisankala en Lenge	21
Negatieve gevolgen op sociaal en milieuvlak in Kimfumpa	22
Naleving van de internationale standaarden door Eurasian Resources Group (ERG) in de Congolese cases in de DRC	23
4. Welke rol spelen 'Belgische' banken?	24
4.1 MVO in de banksector	25
4.2 Overzicht van de financiële betrokkenheid van 'Belgische' banken in problematische mijnbouw	26
Selectie financiële instellingen en bedrijven	26
Verschillende vormen van financiering	27
Financiële resultaten	28
4.3 Analyse van het MVO-beleid van banken	31
Mijnbouwgerelateerd beleid	31
Toepassing van het beleid	31
Financiële analyse	32
Conclusies	33
5. Aanbevelingen	34

COLOFON

Dit dossier is een gezamenlijke publicatie van de Koepel van de Vlaamse Noord-Zuidbeweging -11.11.11 vzw, Broederlijk Delen en Fairfin en werd in het kader van het Bankwijzerproject geproduceerd.

Algemene coördinatie en redactie: Femmy Thewissen

Met bijdragen van: Wies Willems (case Peru, hoofdstuk 3.1) en Profundo - www.profundo.nl (financiële analyse, hoofdstuk 4.2)

Met dank aan: CooperAcción (partnerorganisatie van 11.11.11 en Broederlijk Delen, Peru) en Derechos Humanos Sin Fronteras (partnerorganisaties Broederlijk Delen, Peru), Emmanuel Umpula (POM, DRC), Patricia Feeney (RAID, UK), CATAPA, Wies Willems, Frank Vanaerschot, Jan Van de Poel, Wiske Jult, Koen Warmenbol

Grafische vormgeving: Metronoom - Betty Bex

Foto cover: © Thomas De Boever - Broederlijk Delen

VOORWOORD

Dit 11.dossier handelt over de financiering door banken, actief in België, van multinationale (metaal)mijnbouwbedrijven die een schadelijke impact hebben op het milieu of mensenrechten schenden.

Metaalmijnbouw heeft een bedenkelijke reputatie. In het kielzog van de globale vraag naar natuurlijke rijkdommen in het algemeen en metalen in het bijzonder ontstaan sociale conflicten, mensenrechtenschendingen, verstoorde of verwoeste natuur en slecht bestuur. De problematische cases vinden we voornamelijk terug in grondstofrijke landen in Azië, Afrika en Latijns-Amerika, terwijl wij belangrijke afnemers zijn van die grondstoffen. Zo heeft ook de Belgische burger een link met die conflicten: enerzijds als consument (van bv. elektronische apparaten), anderzijds ook als spaarder, omdat banken spaargeld investeren in mijnbouwbedrijven.

In dit dossier focussen we op de financiële link die er bestaat tussen 'Belgische' banken en de metaalmijnbouwproblematiek. We kozen daarbij bewust voor een analyse van de metaalmijnbouw en niet voor andere vormen van mijnbouw, zoals steenkoolmijnbouw. De vraag naar metalen is complex. Om de transitie naar hernieuwbare energie te kunnen realiseren (bv. productie van nieuwe windmolens en zonnepanelen)¹, maar ook voor

De Belgische burger is op verschillende manieren gelinkt aan de negatieve impact veroorzaakt door extractieve metaalmijnbouwsector. Eén daarvan is de link als spaarder omdat banken spaargeld investeren in problematische mijnbouwbedrijven.

tal van andere toepassingen in onze moderne samenleving (van gezondheidszorg over mobiliteit tot elektronische communicatie) zullen we metalen nodig blijven hebben. De globale metaalvoorraden zijn echter eindig en de extractie van de resterende grondstoffen wordt steeds energie-intensiever. Bovendien breiden de mijnbouwactiviteiten zich steeds verder uit naar meer afgelegen en ecologisch kwetsbare gebieden, zoals het Amazonewoud. Een 'circulaire economie', waarbij zoveel mogelijk secundaire grondstoffen opnieuw opgenomen worden in de cyclus van productie en consumptie, dringt zich dan ook op. Toch zal mijnbouw in de komende decennia ook binnen een 'circulaire economie' niet volledig uitgesloten kunnen worden. De verwachtingen zijn immers dat de vraag wereldwijd nog zal stijgen.

We pleiten dan ook niet voor een volledige desinvestering van de metaalontginning. Wel vragen we dat de financiële instellingen met hun investeringsbeleid elke negatieve impact op het milieu en op sociaal vlak vermijden en zich daarentegen richten op duurzaamheid. Zij vormen namelijk een belangrijke schakel in de realisatie van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen en in de financiering van de economie van de toekomst, met respect voor het milieu en de mensenrechten.

Het pleidooi voor verantwoord ondernemen en investeren maakt deel uit van internationale kaders, zoals de UN Guiding Principles on Business and Human Rights, die in 2016 hun vijfjarig bestaan 'vierden'. Omdat dergelijke kaders algemeen geformuleerd zijn en niet afdwingbaar, bestaat er heel wat interpretatieruimte voor de toepassing van hun principes in specifieke sectoren. In dit dossier onderzoeken we hoe banken hun verantwoordelijkheid binnen het vrijwillige kader van verantwoord ondernemen (en investeren) al dan niet opnemen. We doen dit aan de hand van de volgende drie specifieke onderzoeksvragen:

- Wat zijn de financiële linken tussen banken, actief in België, en mijnbouwconflicten?
- Tot op welke hoogte integreren deze banken internationale milieu- en mensenrechtenstandaarden in hun beleid en specificeren ze hun eigen verplichtingen ten opzichte van die standaarden?
- Is het beleid van banken al dan niet in overeenstemming met de financiële linken tussen banken, actief in België, en multinationale mijnbouwbedrijven?

1

DE METAAL- MIJNBOUW- SECTOR

DE ECONOMISCHE
CONTEXT
EN DE SOCIALE
EN ECOLOGISCHE
RISICO'S VAN
METAALMIJNBOUW

In dit hoofdstuk beschrijven we de context van de extractieve metaalmijnbouwindustrie. We focussen enerzijds op de gedaalde grondstoffenprijzen. Vervolgens geven we een oplistings van de algemeen erkende ecologische, sociale en bestuurlijke risico's die metaalmijnbouw met zich mee brengt.

1.1 – Metaalmijnbouw in de globale economie

De grondstoffenmarkt wordt vandaag gekenmerkt door sterke volatiliteit. De metaalprijzen zijn sterk afhankelijk van cycli in de wereldeconomie. Na een decenniumlange 'supercyclus' van grondstoffen sinds 2000 lijden investeerders vandaag verliezen als gevolg van een

---

In periodes van onzekerheid blijkt dat bedrijven soms meer risico's nemen, wat de kans op problematische praktijken vergroot.

vertraagde economische groei in China en andere groeielanden. China vertegenwoordigt globaal genomen de helft van de wereldwijde vraag naar grote basismetalen en is de belangrijkste motor van

de globale groei sinds 2002. De sterke daling van de metaalprijzen gedurende het afgelopen jaar is de verderzetting van een geleidelijk dalende trend sinds 2011. In het afgelopen jaar daalden de prijzen van nikkel (37% daling), koper (22%), zink (27%), ijzererts en aluminium (18%) sterk, terwijl die van goud en zilver lichtjes stegen.²

De daling en de volatiliteit van de prijzen hebben natuurlijk een impact op de metaalmijnbouwindustrie en op economieën die sterk afhankelijk zijn van de grondstoffenexport. Door de lage opbrengsten komen verschillende bedrijven in de problemen. Megamijnbouwbedrijven die omwille van hun omvang te duur zijn om ze te onderhouden terwijl ze niet operationeel zijn, blijven produceren.³ Dankzij de grote schaal waarop ze opereren kunnen ze hun productiekosten zo laag mogelijk houden. Andere mijnbouwbedrijven zetten projecten tijdelijk 'on hold', schroeven hun productie terug, ontslaan werknemers, enzovoort. Ook landen die economisch sterk afhankelijk zijn van grondstoffenexport zijn erg gevoelig voor plotse prijschommelingen. Een kleine stijging of daling van de marktprijzen worden ze snel gewaar in hun fiscale ontvangsten.⁴

In een context van dalende grondstoffenprijzen en investeringen blijft het cruciaal dat financiële instellingen een verantwoord beleid voeren. In periodes van onzekerheid blijkt dat bedrijven soms meer risico's nemen, wat de kans op problematische praktijken vergroot.⁵ Bovendien wordt verwacht dat de grondstoffenprijzen en investeringen in de sector in de toekomst weer zullen toenemen, in functie van de globale economische conjunctuur.

Ook verschillende intergouvernementele organisaties erkennen de sterk versturende impact van mijnbouw.

1.2 – Risico's op schadelijke sociale en milieugevolgen in de mijnbouwsector

"De ontdekking, extractie en verwerking van minerale rijkdommen worden op het vlak van sociale en milieu-impact algemeen gezien als een van de meest versturende activiteiten die door bedrijven worden ondernomen".⁶ Niet alleen ngo's en getroffen gemeenschappen,⁷ maar ook verschillende intergouvernementele organisaties erkennen de sterk versturende impact van mijnbouw. John Ruggie, de speciale VN-vertegenwoordiger voor Mensenrechten en Bedrijven, gaf in zijn tussentijdse rapport van 2006 aan dat het merendeel van de mensenrechtenschendingen die hij onderzocht had gelinkt waren aan de extractieve sector: "De extractieve sector – olie, gas en mijnbouw – domineert met twee derde van het totaal sterk de selectie van gerapporteerde schendingen."⁸ Ook de screening van de klachten neergelegd bij de nationale contactpunten (NCP) voor de OESO-richtlijnen voor multinationale bedrijven, bevestigt de sterke aanwezigheid van cases uit de extractieve industrie. "Bijna de helft van alle klachten ontvangen door het NCP waren gelinkt aan de extractieve sector."⁹ Bijgevolg vormt de extractieve industrie binnen verschillende internationale normatieve kaders een specifiek aandachtspunt.

De risico's (adverse risks) die worden aangehaald in mediareportages, analyses van ngo's en MVO¹⁰-richtlijnen zijn breed en divers. Ze worden onderverdeeld

---

Water- en luchtvervuiling vormen belangrijke risico's voor de gezondheid van lokale gemeenschappen.

in de categorieën ecologische risico's, sociale risico's en negatieve governance- of bestuursimpact (ESG¹¹-risico's).

> Ecologische risico's

Bij grootschalige mijnbouw zijn aan elke fase van het ontginningsproces belangrijke milieurisico's verbonden.

- **Beschermde gebieden:** mijnbouw houdt een drastische verandering in van de omgeving en het oorspronkelijke ecosysteem. Dit is in het bijzonder significant voor beschermde gebieden door hun biodiversiteitswaarde of andere natuurlijke of culturele betekenis.
- **Mijnbouwafval:** na de ontginning blijft het meeste opgegraven materiaal op de site, zowel afvalgesteente dat schadelijke concentraties mineralen en metalen bevat als chemisch afval dat overblijft na het proces om ertsen te verwerken tot concentraat.
- **Waterkwaliteit en -gebruik:** de waterkwaliteit is afhankelijk van het beheer van het mijnafval en afvalwater. Ze kan aangetast worden door bijvoorbeeld lozing van mijnwater in het milieu, doorsijpeling van het mijnafval in het grond- of oppervlaktewater, breuken in het opvangbekken, zure drainage enzovoort. Bovendien kan de immense waterconsumptie bij open-pit mijnbouw leiden tot waterschaarste.
- **Luchtkwaliteit:** mijnsites kunnen aanleiding geven tot twee soorten

luchtvervuiling, enerzijds giftige stoffen en anderzijds uitstoot van stofdeeltjes (die bv. ontstaan bij het vermalen van ertsen of door zwaar vervoer).

- **Geluidsoverlast:** de verschillende fases in een mijnbouwproject creëren veel geluidsoverlast. Dat kan een belangrijke impact hebben op de gezondheid van de omwonenden.
- **CO₂-uitstoot:** mijnbouw is een grote uitstoter van CO₂, enerzijds rechtstreeks door het gebruik van fossiele brandstoffen tijdens het mijn- en verwerkingsproces en voor het transport van ertsen, anderzijds onrechtstreeks door emissies als gevolg van energiegebruik voor smelt- en raffinageactiviteiten.
- **Sluiting van de mijn:** de rehabilitatie van de ontgonnen site gebeurt ofwel niet, ofwel volstaat ze niet om de natuur en het milieu in het gebied waar de ontginning plaatsvond te herstellen.

> Sociale risico's

Mijnbouwprojecten kunnen gepaard gaan met sociale risico's en mensenrechtenschendingen. De lokale bevolking die op of nabij een geplande mijnbouwsite woont en arbeiders die op een mijnsite werken, moeten mogelijk de negatieve gevolgen van zo'n mijnbouwproject ondergaan. We schetsen hier de mogelijke risico's op mensenrechtenschendingen¹² door mijnbouwactiviteiten.

- **Recht op informatie en participatie en recht op vrije, voorafgaande en geïnformeerde instemming (zie kader op p. 7):** mijnbouwprojecten kunnen een significante impact hebben op lokale gemeenschappen, die vaak decennia kan duren. Hoewel mijn-

bouwgerelateerde beslissingen vaak betrekking hebben op hun gezondheid, welzijn, veiligheid, levensonderhoud, toekomst en het milieu, wordt hun recht op inspraak vaak geschonden.

- **Recht op gezondheid en veiligheid:** mogelijke vervuiling, in het bijzonder water- en luchtvervuiling, vormt een belangrijk risico voor lokale gemeenschappen. Om de veiligheids- en gezondheidsimpact in te schatten en om eventuele schade te herstellen is communicatie met de betrokken actoren noodzakelijk.
- **Landrechten en het recht om in je eigen levensonderhoud te voorzien:** deze rechten kunnen bedreigd worden door onvrijwillige hervestiging. Een eventuele verhuizing van mensen dient te gebeuren met instemming van de lokale gemeenschap.
- **Recht op waardig werk:** de kans bestaat dat fundamentele arbeidsrechten geschonden worden door kinderarbeid, gedwongen arbeid, ontoereikende lonen, enzovoort. Daarnaast gaat werken op een mijnbouwsite vaak gepaard met blootstelling aan schadelijke stoffen en slechte veiligheidscondities.
- **Recht op vrijheid van vereniging en collectieve onderhandeling:** publiek of privaat veiligheidspersoneel wordt ingezet om de 'veiligheidsdimensie' van de mijnbouwprojecten te managen. Cases, waarbij mensen willekeurig worden aangehouden, protest gewelddadig onderdrukt wordt of artisanale mijnbouwers met geweld verdreven worden van mijnbouwconcessies, illustreren de risico's die dit inhoudt voor lokale gemeenschappen.

VRIJE, VOORAFGAANDE, GEÏNFORMEERDE INSTEMMING

(Free, Prior and Informed Consent, FPIC)

Het recht op 'vrije, voorafgaande en geïnformeerde instemming' is een belangrijk principe binnen de mijnbouwsector. FPIC is binnen het internationaal recht een specifiek recht voor inheemse gemeenschappen. Zij kunnen FPIC claimen dankzij ILO Convention 169 on Indigenous and tribal peoples (1989). Dit verdrag beschrijft dat dit recht "de verplichting inhoudt om inheemse volkeren te consulteren en met hen samen te werken voorafgaand aan maatregelen die hen behelzen"¹³, vooral in het kader van projecten die hun leefwijze en leefomgeving aantasten. Het verdrag is bindend voor de 22 landen die het ondertekend hebben. Ondertussen werd FPIC ook opgenomen in de UN Declaration on the Rights of Indigenous

Peoples (2007) en in bepaalde nationale wetgevingen (in Peru, Australië en de Filipijnen).¹⁴

Hoewel FPIC al sinds 1989 bestaat, zien we pas sinds de laatste jaren binnen de extractieve sector een geleidelijke mentaliteitswijziging over het belang ervan. De vereiste van FPIC werd in 2011 onder andere opgenomen door de International Finance Corporation (IFC) van de Wereldbank en door bedrijfsorganisaties zoals de International Council of Metals and Mining.¹⁵

Desondanks bestaat er nog geen algemeen geaccepteerde definitie van FPIC, en meer specifiek van de termen 'voorafgaand' en 'instemming'. De rol die bedrijven kunnen spelen bij het bekomen van voorafgaande instemming staat soms

ter discussie, bijvoorbeeld wanneer overheden verantwoordelijk zijn voor het toekennen van concessies en bedrijven geen controle hebben over deze voorafgaande instemming. De meeste discussie bestaat echter over de term instemming, en meer bepaald over de vraag of FPIC impliceert dat een veto van een inheemse gemeenschap een project kan tegenhouden.¹⁶ De IFC definieert instemming bijvoorbeeld als overeenstemming tussen de partijen als uitkomst van onderhandelingen. Ze voegt daar expliciet aan toe dat FPIC niet noodzakelijk unanimité vereist en instemming zelfs gerealiseerd kan worden als individuen en groepen binnen een gemeenschap uitdrukkelijk van mening verschillen.

Hoewel FPIC in internationale mensenrechtenverklaringen in eerste instantie geldt voor inheemse volkeren, verwijzen verschillende mensenrechtenverdragen (Universal Declaration of Human Rights, art. 19; International Covenant on Civil and Political Rights, art. 19 en 25a; Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women, art. 7b, 8, 14) ook naar het meer algemeen en zwakker geformuleerde recht op informatie en participatie van lokale gemeenschappen, die meer bevolkingsgroepen omvatten dan inheemse gemeenschappen. Ook de UN Guiding Principles on Business and Human Rights vragen dat bedrijven een 'betekenisvolle consultatie' realiseren bij betrokken gemeenschappen.¹⁷

De Antapaccay-kopermijn van
Glencore in de zuidelijke Andes
van Peru.

Daarnaast houden ook een aantal specifieke omstandigheden sociale risico's in:

- **Noodsituaties:** omdat mijnbouw vandaag veelal gelijkstaat aan grote industriële projecten met belangrijke operationele risico's, moeten mijnbouwbedrijven zich effectief voorbereiden op mogelijke noodsituaties. Diverse rampen in het (recente) verleden hebben aangetoond dat de impact van ongelukken op de lokale bevolking enorm kan zijn.
- **Cultureel erfgoed:** mijnbouwprojecten kunnen een impact hebben op het culturele erfgoed van gemeenschappen of inheemse

---

“Overheden moeten transparanter communiceren over ontvangen bedragen en inkomsten.”

groepen, zoals historische gebouwen of sites met spirituele betekenis.

- **Conflict- en hoogrisicogebieden:** mijnbouwprojecten kunnen plaatsvinden in gebieden met bestaande of potentiële conflicten of sociopolitieke instabiliteit. Bedrijven hebben daar de specifieke verantwoordelijkheid om elke betrokkenheid bij of bijdrage aan een conflict en/of mensenrechtenschendingen te voorkomen.

> Bestuurlijke risico's

“De natuurlijke rijkdommen van een land, zoals olie, gas, metalen en mineralen, behoren toe aan zijn burgers. Extractie van deze grondstoffen kan leiden tot economische groei en sociale ontwikkeling. Echter, slecht beheer van natuurlijke rijkdommen heeft in het verleden vaak geleid tot corruptie en conflict.”¹⁸ Om de negatieve gevolgen van de ‘grondstoffenvloek’¹⁹ te minimaliseren, is het dan ook belangrijk dat de

ontwikkeling van de extractieve industrie gepaard gaat met de ontwikkeling van bekwame en verantwoorde ‘governance’, op het vlak van:

- **Corruptie:** één van de governance-risico's in de mijnbouwsector is dat smeergeld of andere onrechtmatige voordelen worden gebruikt om bepaalde opdrachten, concessies, etc. te verwerven of behouden.
- **Belastingen:** bedrijven betalen de belastingen en andere bijdragen die ze in elk land waar ze opereren verschuldigd zijn, niet altijd correct.
- **Transparantie van ontvangsten en uitgaven:** om corruptie, belastingontwijking of een ander oneigenlijk gebruik van inkomsten uit natuurlijke rijkdommen door bedrijven of de overheid te vermijden, moet de overheid transparanter communiceren over ontvangen bedragen en inkomsten.

2

**MAATSCHAPPELIJK
VERANTWOORD
ONDERNEMEN
EN
MIJNBOUW**

**HET MINIMALISEREN
VAN RISICO'S
VIA INTERNATIONALE
STANDAARDEN**

Wanneer bedrijven niet enkel handelen uit economische overwegingen, maar bij hun activiteiten ook rekening houden met milieu- en sociale aspecten, doen ze aan maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Het laatste decennium en vooral de laatste jaren beweegt het een en ander op het vlak van richtlijnen voor en wetgeving over verantwoord ondernemen en investeren.

Met de lancering van de UN Guiding Principles on Business and Human Rights in 2011, brachten de VN de rol en verantwoordelijkheid van (multinationale) bedrijven op het vlak van mensenrechtenrisico's onder de aandacht. Sindsdien werd de operationalisering van bepaalde principes uit de richtlijnen verder uitgewerkt en werden de vernieuwende termen uit de richtlijnen ook geïntroduceerd voor andere dan mensenrechtenrisico's (zoals milieurisico's). In de EU werd, bijvoorbeeld, bindende sectorspecifieke MVO-wetgeving opgesteld.²⁰

Hieronder beschrijven we zowel overkoepelende als meer sectorspecifieke kaders die relevant zijn voor de milieu- en sociale risico's van de mijnbouwindustrie.

2.1 – Relevante internationale standaarden voor de mijnbouwsector

Zoals we in 1.2 schetsten, kan mijnbouw een uiteenlopende reeks negatieve gevolgen hebben op sociaal, milieu- en bestuurlijk vlak. Verscheidene 'best practices', richtlijnen, conventies of kaders schuiven standaarden naar voren om de risico's die we in hoofdstuk 1 schetsten te minimaliseren. In de tabel (p. 12) geven we een overzicht.

Met de lancering van de UN Guiding Principles on Business and Human Rights in 2011, brachten de VN de rol en verantwoordelijkheid van (multinationale) bedrijven op het vlak van mensenrechtenrisico's onder de aandacht.

© REUTERS - Aaron Ross

SECTORSPECIFIEKE STANDAARDEN EN RICHTLIJNEN

De internationale standaarden in relatie tot de geïdentificeerde negatieve risico's (tabel 1)²¹

Geïdentificeerde risico's (hoofdstuk 1.2)	Internationale conventies, standaarden, praktijken, enzovoort, (niet-exhaustieve lijst)
ALGEMEEN	
Risicogebaseerde due diligence (gepaste zorgvuldigheid) met betrekking tot mensenrechten, milieu- en arbeidsrechten	<ul style="list-style-type: none"> - UN Guiding Principles on Business and Human Rights (exclusief mensenrechten) - OECD Guidelines on Multinational Enterprises
Klachtenprocedure en toegang tot herstel	<ul style="list-style-type: none"> - UN Guiding Principles on Business and Human Rights (exclusief mensenrechten) - OECD Guidelines on Multinational Enterprises
MILIEU	
Beschermde gebieden	<ul style="list-style-type: none"> - World Conservation Union I-IV - Ramsar Convention on Wetlands - IFC Performance Standard 6 concerning Biodiversity Conservation and Sustainable Management of Living Natural Resources
Mijnbouwafval	<ul style="list-style-type: none"> - International Council on Metals and Mining Guidelines (ICMM) - IFC Environmental, Health and Safety Guidelines (EHS)
Waterkwaliteit en -gebruik	IFC EHS
Luchtkwaliteit	IFC EHS
Geluidsoverlast	IFC EHS
CO ₂ -uitstoot	IFC EHS
Beheer bij sluiting van de mijn	IFC EHS
SOCIALE IMPACT	
Informatie en participatie en FPIC	<ul style="list-style-type: none"> - FPIC in IFC Performance Standard 7 on Indigenous Peoples - ICMM Guidelines - Free Prior Informed Consent of Affected Communities
Hervestiging	<ul style="list-style-type: none"> - ICMM Guidelines - IFC Performance Standard 5
Gezondheid en veiligheid	- IFC Performance Standard 4
Waardig werk	<ul style="list-style-type: none"> - ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work - ILO Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy
Veiligheidsvoorzieningen	Voluntary Principles on Security and Human Rights
Noodsituaties	<ul style="list-style-type: none"> - ICMM Guidelines - IFC EHS - United Nations Environment Programme, Awareness and Preparedness for Emergencies at the Local Level (APELL)
Cultureel erfgoed	<ul style="list-style-type: none"> - UNESCO World Heritage Convention - IFC Performance Standard 8
Conflict- en hoogrisicogebieden	- OECD Risk Awareness Tool for Multinational Enterprises in Weak Governance Zones
GOVERNANCE	
Transparantie van ontvangsten en uitgaven	<ul style="list-style-type: none"> - EITI Standard - G4 Sustainability Reporting Guidelines
Belastingen	ICMM Guidelines

2.2 – Toelichting bij de belangrijkste principes en standaarden voor de mijnbouwsector

Hier gaan we wat dieper in op enkele standaarden uit tabel 1. We starten met twee overkoepelende kaders, de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (hierna genoemd UN Guiding Principles) en de OECD Guidelines on Multinational Enterprises (hierna genoemd OECD Guidelines). Vervolgens lichten we enkele meer specifieke standaarden en richtlijnen die betrekking hebben op mijnbouw toe.

Volgens de UN Guiding Principles dienen bedrijven zelf in rekening te brengen welke gevolgen hun bedrijfsactiviteit heeft voor mensenrechten.

Er zijn grote verschillen tussen de standaarden onderling: er zijn rapporteringstools, operationele richtlijnen en normatieve standaarden, private en publieke standaarden, algemene en specifieke, enzovoort.

> Twee overkoepelende kaders: de UN Guiding Principles en de OECD Guidelines

De UN Guiding Principles speelden een belangrijke rol in het onder de aandacht brengen van de rol en verantwoordelijkheid van multinationale bedrijven op het vlak van mensenrechten. De Guiding Principles introduceerden een aantal belangrijke concepten en stelden de verantwoordelijkheden van de verschillende relevante actoren scherp.²² Dit normatieve kader bestaat uit drie pijlers. De eerste pijler is de plicht van de staat om de mensenrechten te beschermen

(state duty to protect human rights).²³ De tweede pijler is de plicht van bedrijven om de mensenrechten te respecteren (corporate responsibility to respect). De derde pijler stelt dat slachtoffers van mensenrechtenschendingen recht hebben op toegang tot effectieve herstelmechanismen (access to remedy).²⁴

De tweede pijler is een belangrijke vernieuwing in het internationale mensenrechtenkader. Hij stelt immers dat bedrijven niet louter gebonden zijn aan nationale wetgeving, maar ook zelf in rekening moeten brengen welke implicaties hun bedrijfsactiviteit en hun relaties met andere bedrijven (onder andere via de toeleveringsketen)²⁵ of staten kunnen hebben voor de mensenrechten. In dit verband introduceert Ruggie het principe van 'gepaste zorgvuldigheid' (due diligence) met betrekking tot mensenrechtenimpact, die volgende aspecten omvat:

- bestaande en mogelijke mensenrechtenimpact **identificeren**;
- negatieve impact op mensenrechten trachten **voorkomen en beperken**;
- dit proces **controleren** en evalueren;
- extern **communiceren** over de aanpak van mogelijke mensenrechtenimpact, voornamelijk naar betrokken stakeholders toe.

Om te bepalen in welke mate een bedrijf verantwoordelijk is voor negatieve gevolgen van mijnbouwactiviteiten, is het belangrijk om de precieze link van het bedrijf tot deze gevolgen te bepalen. Er zijn drie mogelijkheden: 'veroorzaken', 'bijdragen' of 'direct gelinkt zijn aan'. We komen hierop terug in het hoofdstuk over de verantwoordelijkheden van financiële instellingen (4.1).

Wat de OESO-richtlijnen uniek maakt is dat ze een geschillenbeslechtingsysteem bevatten in de vorm van nationale contactpunten.

De **OECD Guidelines** stemmen op het vlak van mensenrechten overeen met de UN Guiding Principles.²⁶ Op andere vlakken gaan ze inhoudelijk breder. Zo vereisen ze ook 'due diligence' van bedrijven op het vlak van arbeidsrechten, milieu en corruptie.

De OECD Guidelines zijn de enige door overheden onderschreven aanbevelingen voor verantwoorde bedrijfsvoering gericht aan multinationale ondernemingen. Alle OESO-leden en elf andere aangesloten landen, waaronder Peru, hebben zich ertoe verbonden om de standaarden te implementeren. Wat de OESO-richtlijnen verder uniek maakt is dat ze een geschillenbeslechtingsysteem bevatten in de vorm van nationale contactpunten. Elk land dat de richtlijnen onderschrijft moet over zo'n systeem beschikken.

ANDERE INTERNATIONALE STANDAARDEN

Van certificatieschema's tot rapporteringskaders

Naast de UN Guiding Principles en de OECD Guidelines verwijzen beleidsdocumenten van bedrijven en de literatuur over MVO ook vaak naar onder andere de UN Global Compact, de ISO 26000, de ISO 14000 en het Global Reporting Initiative (GRI). We bespreken hier bondig deze standaarden en verduidelijken hoe ze zich verhouden tot de meer overkoepelende UN Guiding Principles en OECD Guidelines. De tabel hieronder verdeelt ze onder in types.

De **UN Global Compact** is een VN-initiatief voor verantwoord ondernemen dat bedrijven op vrijwillige basis kunnen onderschrijven. Het bestaat uit tien principes over de thema's mensenrechten, arbeidsrechten, het milieu en anticorruptie en specificeert welke engagementen de onderschrijvende bedrijven moeten nemen.

De eerste twee principes van de UN Global Compact handelen over mensenrechten. De UN Guiding Principles leven hier sinds ze werden uitgewerkt conceptuele en operationele duidelijkheid over.

De **ISO 26000** en **ISO 14000** enerzijds en het **GRI** anderzijds, zijn, zoals eerder al aangegeven, een ander type standaard dan de internationale referentiekaders die we hierboven schetsten. Het zijn beide 'private' standaarden: ze zijn niet opgesteld door staten en vertegenwoordigen dus alleen

de onderschrijvende leden. In tegenstelling tot publieke standaarden, die als doel hebben bepaalde rechten te garanderen, zijn private standaarden gericht op de bedrijfsrealiteit.

De ISO 26000 gaat over sociale verantwoordelijkheid, de ISO 14000 over milieubescherming. Het GRI formuleert indicatoren (key performance indicators) op economisch, milieu- en sociaal vlak. De ISO-standaarden en het GRI hebben verschillende doelen. De ISO-normen zijn operationele tools. Ze

bieden bedrijven een leidraad over hoe ze op een verantwoorde wijze kunnen opereren. Het GRI, daarentegen, is een rapporteringstool. In dat opzicht is het ook een model om aan de 'due diligence'-vereiste van onder andere de UN Guiding Principles te voldoen. In tegenstelling tot de andere hier vermelde standaarden is het de enige die indicatoren bevat waarover bedrijven moeten rapporteren, op het vlak van economie, milieu en sociale aspecten, naast sectorspecifieke indicatoren.

Typologie (tabel 2)²⁷

TYPE STANDAARDEN	VOORBEELDEN
Oriënterende principes en praktijkcodes	UN Global Compact, OECD Guidelines, UN Guiding Principles
Richtlijnen voor managementsystemen en certificatieschema's	ISO 26000, ISO 14000
Verantwoordings- en rapporteringskaders	GRI

> **Mijnbouwspecifieke wetgeving en standaarden**

De UN Guiding Principles en OECD Guidelines schetsen het algemene kader, met als centrale richtlijn de vereiste om een 'due diligence'-proces uit te voeren op het vlak van mensenrechten, milieu, arbeidsrechten en corruptie. Aangezien specifieke sectoren vaak specifieke potentiële schade en uitdagingen met zich meebrengen, bestaan er ook conventies, duurzaamheidsstandaarden en principes die gericht zijn op welbepaalde sectoren, op gebieden, groepen mensen, enzovoort die gevoelig zijn voor negatieve impact. Mijnbouwmultinationals moeten in hun 'due diligence'-screening (identificeren, voorkomen en herstellen) aandacht hebben voor risico's die eigen zijn aan de mijnbouwsector en zich daarbij baseren op specifieke standaarden, richtlijnen en goede praktijken.

Van de richtlijnen en standaarden vermeld in tabel 1 zijn de ICMM Guidelines, de Voluntary Principles on Security and Human rights en de EITI Standard specifiek opgesteld voor de mijnbouwsector. Ook het Initiative for Responsible Mining Assurance en de standaarden van de IFC van de Wereldbank verdienen hier extra aandacht.

De tien **ICMM-principes** behandelen duurzaamheidsuitdagingen in de mijnbouwsector, waaronder governance en transparantie, stakeholders betrekken, milieuproductie, enzovoort. De principes zijn opgesteld door de International Council on Metals and Mining. Deze organisatie verenigt 23 'toonaangevende' mijn- en metaalbedrijven en 34 associaties van mijnbouwbedrijven. De leden moeten deze principes implementeren en er transparant over rapporteren. Een belangrijke beperking van deze principes is wel dat het principes zijn van de sector zelf.

Mijnbouwmultinationals moeten aandacht hebben voor risico's die eigen zijn aan de mijnbouwsector.

Het multi-stakeholder certificeringsinitiatief **Initiative for Responsible Mining Assurance (IRMA)** biedt daar een antwoord op. Het is nog in zijn 'draft'-fase, maar werd opgesteld in onderling overleg tussen mijnbouwbedrijven, aankoopbedrijven van mineralen en metalen, ngo's, betrokken gemeenschappen en vakbonden. Het certificeringsschema behandelt alle mijnbouwgerelateerde risico's met betrekking tot bedrijfsintegriteit, sociale verantwoordelijkheid, verantwoordelijkheid op milieuvlak en planning en beheer.

De **Voluntary Principles on Security and Human Rights** zijn een set van niet-bindende richtlijnen voor de extractieve industrie. Ze ondersteunen bedrijven bij het garanderen van zowel de veiligheid als de mensenrechten van omwonenden die in contact komen met veiligheidspersoneel verbonden aan hun projecten. Dit multi-stakeholder initiatief van overheden, bedrijven en ngo's omvat principes op het vlak van risicobeoordeling, publieke veiligheid, mensenrechtenschendingen en de interactie tussen bedrijven en private veiligheidsbedrijven.

De **EITI Standard** promoot het transparante en verantwoorde beheer van natuurlijke rijkdommen.²⁸ De standaard is geen norm maar een benchmarking-tool om landen aan te moedigen om data te ontsluiten en zo het publiek te informeren over de 'governance' van de extractieve industrie.

De **IFC Performance Standards** en de **IFC Environmental Health Standards** werden in eerste instantie opgesteld door de Wereldbank voor eigen gebruik. Toch worden ze ook buiten de Wereldbank gebruikt om onder andere mijnbouwprojecten te beoordelen. De IFC EHS Guidelines zijn technische referentiedocumenten met algemene en industriespecifieke (waaronder mijnbouw) voorbeelden van goede internationale praktijken. De IFC Performance Standards zijn ontwikkeld om bedrijven te ondersteunen bij het identificeren, voorkomen, beperken en managen van risico's en negatieve impact. Ze omvatten acht standaarden onder andere met betrekking tot inheemse volkeren, biodiversiteit en grondstoffenefficiëntie.

3

MIJNBOUW- CONFLICTEN IN PERU EN DRC

CASES VAN
MIJNBOUWBEDRIJVEN

Eind 2015 leidde de breuk in een opvangbekken voor mijnafval tot de grootste milieuramp uit de Braziliaanse geschiedenis. 62 miljoen kubieke meter toxisch afval veegde dorpen van de kaart en stroomde in de rivier de Doce. Meer recent kleurde de rivier de Daldykan in Rusland rood door een overstroming van een opvangbekken met chemische producten van het mijnbouwbedrijf Norilsk Nickel. Al te vaak halen dergelijke rampen het nieuws. Helaas zijn er daarnaast tal van andere problematische scenario's in de mijnbouwsector die het nieuws niet halen.

In dit hoofdstuk behandelen we drie cases die de diverse negatieve sociale en milieurisico's van mijnbouw illustreren. De drie cases spelen zich af in twee zeer verschillende landen: Peru en de Democratische Republiek Congo. In de drie gevallen is er sprake van uitgebreid gedocumenteerde conflicten die hun

oorsprong vinden in bovenvermelde risico's. De moederbedrijven (Glencore en ERG) van de mijnbouwprojecten die we hier beschrijven, hebben een link met een Belgische bank. Zoals de financiële analyse in hoofdstuk 4 duidelijk zal maken, is die in het geval van Glencore erg groot, terwijl in het geval van ERG die op dit moment beperkt is.

3.1 – Peru: de mijnen Tintaya en Antapaccay (Glencore)

In Peru exploiteert de Zwitserse multinational Glencore³² de open-pit kopermijn

Antapaccay. Het project bevindt zich in de zuidelijke Andesprovincie Espinar (departement Cusco). Antapaccay is een uitbreiding van de Tintayamijn, die zich sinds 2013 in sluitingsfase bevindt. Al jaren zijn er spanningen tussen de lokale bevolking en de opeenvolgende eigenaars van de mijnen. Inzet van het conflict is de bijdrage van mijnbouwactiviteiten aan de ontwikkeling van de provincie, de verantwoordelijkheid voor de milieuvervuiling en de gevolgen voor de gezondheid van de omwonenden. In 2012 organiseerde de lokale bevolking grote protestacties. Bij confrontaties tussen manifestanten en de politie vielen twee burgerdoden en tientallen gewonden.

© Thomas De Boever - Broederlijk Delen

Installaties van de Glencore-mijnen in Espinar (Peru)

Negatieve gevolgen op sociaal en milieuvlak

> Milieu- en gezondheidsrisico's

De voornaamste oorzaak van het conflict in Espinar is de impact van mijnbouwactiviteiten op het leefmilieu. Volgens lokale gemeenschappen ligt de mijnbouw aan de basis van water- en bodemvervuiling, gezondheidsproblemen en veesterfte.

Twee studies van Censopas, een instelling van het Peruaanse Ministerie van Gezondheid, bevestigen dat gemeenschappen die in de directe omgeving van de mijn wonen blootgesteld waren aan te hoge concentraties zware metalen. Op basis van honderden bloed- en urinestalen bleek uit een eerste studie (2010) dat alle onderzochte personen arseen, kwik, cadmium en lood in hun lichaam hadden. Tientallen stalen overschreden de maximumlimieten van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).³³

In 2013 verrichtte Censopas nieuw onderzoek, op vraag van Mesa de Diálogo de Espinar (een overlegorgaan waaraan het bedrijf Glencore, overheid, gemeente en lokale organisaties deelnamen). Deze keer werden 180 urinestalen genomen. Opnieuw bleken de concentraties zware metalen (hoofdzakelijk arseen en lood) te hoog. In 52 gevallen overschreden ze de parameters van de WHO. Daarnaast bleken omwonenden ook blootgesteld aan onder andere uranium en molybdeen.³⁴

Hoewel de aanwezigheid van zware metalen in het menselijke lichaam niet steeds tot grote gezondheidsproblemen leidt, spreken specialisten van een tijdbom. Op lange termijn neemt de kans op kankers sterk toe, vooral wanneer

mensen gedurende lange tijd aan hoge concentraties worden blootgesteld. De belangrijkste doodsoorzaak in de provincie Espinar is bovendien nierfalen, wat volgens experts ongewoon is en wijst op een mogelijk verband met de mijnbouwactiviteiten.³⁵

Voor de bevolking zelf lijkt het geen twijfel dat mijnbouw de oorzaak is van de vervuiling en van hun gezondheidsproblemen. Voor de start van de mijnbouwactiviteiten was er volgens hen geen sprake van atypische ziekten, misvormde en doodgeboren dieren of veesterfte. De problemen begonnen zich pas na twintig jaar mijnbouwactiviteit (steeds duidelijker) te manifesteren, naargelang de mijn verder uitbreidde.

Ondersteund door nationale en internationale organisaties voeren lokale gemeenschappen uit Espinar momenteel een rechtszaak bij het Hoogerechtshof van Londen.

Tot op vandaag erkent geen enkele overheids- of bedrijfsinstantie officieel het verband tussen de milieuvervuiling en de mijnbouw in Espinar. De getroffen bevolking ontvangt evenmin tegemoetkomingen. Nochtans dringt de Inter-Amerikaanse Commissie voor de Mensenrechten erop aan bij de Peruaanse staat om het recht op gezondheid van de slachtoffers te garanderen via een concreet medisch actieplan en om een einde te maken aan de milieuvervuiling.³⁶ De slachtoffers voeren nog steeds juridische actie tegen de overheid om verantwoording en compensatiemaatregelen af te dwingen.

> Mensenrechtenrisico's

Naast de schending van het basisrecht op gezondheid, leidden de mijnbouwactiviteiten in Espinar tot schendingen van het recht op persoonlijke integriteit en het recht op (vreedzaam) protest. Het sociaal conflict escaleerde in mei 2012. Na bijna tien jaar frustratie door de problematische relaties met de mijn, kwam de bevolking op straat. Ze vroeg van de overheid dat eerdere beloftes over meer inkomsten voor de provincie zouden worden nagekomen en dat er onafhankelijk milieutoezicht zou komen op de mijnbouwactiviteiten.

Op 21 mei 2012 kondigden de boerenorganisaties van Espinar een staking aan tegen de geplande uitbreiding van de Tintayamijn met het Antapaccay-project. Een week lang blokkeerden de actievoerders de toegangswegen tot de mijn. Als reactie hierop riep president Ollanta Humala de noodtoestand uit in de provincie, met opschorting van de grondwettelijke rechten van de betrokkenen en met de inzet van politietroepen. In de daaropvolgende confrontaties kwamen twee burgers om het leven en raakten zeventig mensen (zowel manifestanten als politiemensen) gewond.

Ondersteund door nationale en internationale organisaties voeren lokale gemeenschappen uit Espinar momenteel een rechtszaak bij het Hoogerechtshof van Londen. De aanklagers claimen dat Xstrata (in 2013 volledig overgenomen door Glencore), verantwoordelijk is voor moord, verwondingen en de onwettige aanhouding van manifestanten tijdens de protesten in 2012. Ze beschuldigen de politie er ook van dat ze orders van het bedrijfsmanagement vervulde.³⁷

Vervuild water in de omgeving van
de Tintaya-mijn, Peru.

Naleving van internationale standaarden door Glencore

XStrata (vandaag Glencore) beweert dat het de wetgeving en reglementen op het vlak van milieu, mensenrechten en 'governance' naleefde in alle landen waar het opereerde. In zijn beleid stelt Glencore onder meer dat het de UN Guiding Principles, EITI³⁸, de Voluntary Principles on Security and Human Rights en de ICMM Principles ondersteunt en/of onderschrijft. Het bedrijf verwijst ook naar verschillende risicomanagementsystemen.

Ondanks de integratie van deze standaarden in zijn beleid, geeft Glencore bij zijn activiteiten in Peru allesbehalve het goede voorbeeld op het vlak van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Bedrijven hebben de plicht om de mensenrechten te respecteren en remediërende maatregelen te nemen in het geval van mensenrechtenschendingen, zoals omschreven in pijler twee en drie van de UN Guiding Principles. Daarom moet Glencore zijn verantwoordelijkheid opnemen met betrekking tot de milieuvervuiling en schendingen van mensenrechten in Espinar.

- **M.b.t. de milieuvervuiling:** Antapaccay, het Peruaanse dochterbedrijf van Glencore, ontkent elke verantwoordelijkheid voor de vervuiling in Espinar.

Volgens Antapaccay is de aanwezigheid van zware metalen in de bodem en het water te wijten aan een natuurlijke geologische oorzaak. Een studie in opdracht van Oxfam America stelt: "Er lijken ernstige problemen te zijn met de nauwkeurigheid van de monitoringsprogramma's van XStrata, want het bedrijf had op de hoogte moeten zijn van de vervuiling. Ofwel maakte het bedrijf zijn eigen monitoringsresul-

---

Glencore geeft bij zijn activiteiten in Peru allesbehalve het goede voorbeeld op het vlak van maatschappelijk verantwoord ondernemen.

taten gewoon niet publiek."³⁹ Tussen 2010 en 2014 stelde het Peruaanse Orgaan voor Milieutoezicht (OEFA) bovendien minstens drie inbreuken vast die te maken hebben met het gebrekkige beheer van mijnafval door het bedrijf, zoals het onwettig lozen van afvoerwater, en bodemvervuiling.⁴⁰

- **M.b.t. de protesten van 2012:** XStrata ontkent elke verantwoordelijkheid voor het geweld en stelt dat de politie onafhankelijk opereerde, uit noodzaak

om de mijnbouwoperaties te beschermen tegen de manifestanten. Maar uit een e-mailconversatie die XStrata moest vrijgeven voor de gerechtelijke procedure blijkt onder andere dat de 'senior South America manager' van het bedrijf destijds een "directe, proactieve en sterke aanpak" van het conflict voorstelde aan de directeur van XStrata. De vertegenwoordigers van de lokale gemeenschappen noemt hij in diezelfde e-mail "hoerenzonen". Volgens de aanklagers heeft XStrata de politie ook betaald en voor voedsel, accommodatie en logistieke ondersteuning gezorgd tijdens de interventie. Het eigenlijke proces in Londen is voorzien voor midden 2017.⁴¹

De verderzetting van de mijnbouwactiviteiten in Espinar is onverantwoord zolang Glencore zijn sociale en milieuverplichtingen niet respecteert. Het advocatenkantoor Leigh Day, dat de aanklagers verdedigt in de zaak voor het Londense Hoogerechtshof, stelt: "De bevolking van Espinar had al lange tijd bezorgdheden over de milieu-impact van de Tintayamijn. Dit bedrijf, met [destijds, red.] hoofdzetel in het VK, moet de volledige verantwoordelijkheid opnemen, niet alleen voor de acties van zijn personeel en privébeveiliging, maar ook voor de controle die het mogelijk uitoefende over de Peruaanse nationale politie."⁴²

3.2 – DRC: de getroffen gemeenschappen Kisankala, Lenge en Kimfumpa (ERG)

Het mijnbouwbedrijf Eurasian Resources Group (ERG, vroeger bekend onder de naam Eurasian Natural Resources Corporation of ENRC) heeft tussen 2009 en 2012 voor miljoenen dollars mijnen verworven. In die periode verkocht de DRC mijnen die in staatseigendom waren voor een fractie van hun handelswaarde aan offshore bedrijven die banden hadden met de heer Gertler, een vriend van president Kabila. Daarna werden ze voor veel te hoge prijzen snel weer doorverkocht aan multinationale mijnbouwondernemingen als ENRC (nu ERG) en Glencore.

We focussen hier op drie mijnbouwprojecten in de DRC die ERG (gedeeltelijk) verwierf tussen 2009 en 2012: het Comideproject en het Africoproject enerzijds en het Frontierproject anderzijds.⁴³ Hoewel de drie omliggende dorpen geconfronteerd worden met uiteenlopende problemen, zijn de levensomstandigheden er telkens zwaar aangetast door hun ligging in een concessie die de voorbije vijftien jaar eigendom was van een multinationale mijnbouwonderneming.

Negatieve gevolgen op sociaal en milieuvlak in Kisankala en Lenge⁴⁴

Kisankala (3.500 inwoners) en Lenge (224 inwoners)⁴⁵ zijn gelegen in naburige concessies die rechtstreeks of via een dochteronderneming (Comide) eigendom zijn van ERG.⁴⁶ In de concessie waarin Kisankala ligt is al jaren een open-pit mijn gepland, maar haar constructie wordt telkens weer uitgesteld.⁴⁷ Deze concessie ligt naast

een concessie met een open mijn die wel wordt ontgonnen. Op de Kisankala-concessie waren de voorbije vijftien jaar wel artisanale mijnbouwers ('creuseurs') actief, zowel legaal als illegaal.⁴⁸

De bevolking van Kisankala heeft te kampen met onzekerheid over een veilige watertoevoer. De vorige eigenaar van de concessie⁴⁹ plaatste toevoerkransen met zuiver water omdat de bronnen en rivieren vervuild waren door de mijnbouwactiviteit in de omgeving.⁵⁰ Sinds de installatie van deze kransen is de watertoevoer echter al vier keer onderbroken geweest⁵¹, waarvan één keer gedurende een heel jaar. Volgens de inwoners waren de lange onderbrekingen van de watertoevoer (in 2009 en 2012) een vorm van collectieve straf na gewelddadige incidenten met de artisanale mijnwerkers.⁵² ENRC, daarentegen, stelt dat "het de schuld was van de creuseurs en enkele dorpelingen die het watersysteem hadden vernield."⁵³ Telkens als de watertoevoer onderbroken was, moesten de meisjes en vrouwen 's ochtends om

5 uur drie kilometer stappen om water te gaan halen, voordat het vervuild raakte met stof en puin uit de mijn.⁵⁴ Het gebrek aan zuiver water leidde bovendien tot slechte sanitaire omstandigheden, die ziekten als cholera, dysenterie en diarree veroorzaakten.⁵⁵

Het probleem met de watertoevoer hangt samen met een aantal andere problemen in Kisankala. Eén daarvan is het feit dat de gemeenschap overgeleverd is aan slecht opgeleid veiligheidspersoneel dat herhaaldelijk aanvaringen heeft met de creuseurs. In 2012, bijvoorbeeld, bedekten bewakers een groeve met illegaal gravende creuseurs met aarde. Ze dreigden hen levend te begraven. Toen hun collega's merkten wat er gebeurde, leidde dit tot een ware veldslag tussen de mijnwerkers, de mijnpolitie en de bewakingsfirma.⁵⁶

Een ander probleem is dat ENRC nauwelijks of niet communiceert met de lokale gemeenschappen, noch stappen onderneemt om iets te doen aan hun

© Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen (SOMO)

De opening van metaalmijnbouw in DRC leidt tot gedwongen verhuizing van lokale gemeenschappen.

situatie.⁵⁷ In samenspraak met het dorp werd door de vorige eigenaar, Africo Ltd., in 2008 een actieplan voor hervestiging opgesteld, om negatieve gevolgen zoals "verlies van inkomen, verdere verarming, een vervuilde omgeving en sociale onrust"⁵⁸ te vermijden. ENRC heeft dat actieplan nooit uitgevoerd. Bovendien laat het bedrijf de plaatselijke gemeenschap in het ongewisse over de ontwikkeling van de concessie en de hervestiging. De bevolking omschrijft haar situatie zelf als 'gevangen in onwetendheid'⁵⁹.

Zowel Kisankala als Lenge zijn getroffen door armoede, maar de bevolking van Lenge is er het ergst aan toe. Door zijn ligging is dit dorp geïsoleerd van de buitenwereld. Het grenst bovendien aan een mijnsite in aanleg en het heeft geen basisvoorzieningen.⁶⁰ De dorpingen mogen de enige toegangsweg tot het dorp niet gebruiken omdat die door de concessie loopt. Ze kunnen het dorp alleen in en uit door langs een landweg van 20 km tot in Kisankala te wandelen. Ze hebben geen elektriciteit, geen

toegang tot zuiver water, geen goede telefoonverbinding, geen gezondheidsvoorzieningen en geen school. Doordat ze de hoofdweg niet mogen gebruiken, kunnen ze ook nauwelijks goederen van buitenaf aanvoeren.

Het deskundigenverslag van 2012, in opdracht van ENRC, wijst erop dat er in dit gebied geen milieu- of sociale monitoring is gebeurd. Er is bijvoorbeeld niet onderzocht of het mogelijk is om de gevolgen van de mijnbouw te temperen en of hervestiging aangewezen is. De dorpingen hebben verschillende keren hun bezorgdheid geuit, maar het bedrijf heeft daar niet op gereageerd.⁶¹

Negatieve gevolgen op sociaal en milieuvlak in Kimfumpa⁶²

Deze case beschrijft de verplaatsing van het dorp Kishiba naar het dorp Kimfumpa. De dorpingen werden in 2004 hervestigd omdat het mijnbouwbedrijf Frontier S.A zich in Kishiba installeerde. Meer dan tien jaar later leven de bewoners van Kimfumpa nog altijd in erbarmelijke omstandigheden. Tijdens de hervestiging was Frontier S.A. een filiaal van het Canadese bedrijf FQM. Op dit ogenblik is het echter een dochteronderneming van ERG.⁶³

De hervestiging gebeurde zonder overleg met de inwoners van Kishiba.⁶⁴ Ze moesten hun dorp van 500 m² inruilen voor één van 28 m². Terwijl ze vroeger leefden van landbouw, visvangst en veeteelt, wonen ze nu in onvruchtbaar gebied. Vroeger leverden ze landbouwproducten (tot 400 ton maïs) aan de markt in Lubumbashi, maar nu kampen ze, en vooral de vrouwen en kinderen, met ondervoeding. De dorpingen proberen in hun levensonderhoud te voorzien door houtskool te produceren en verkopen.

© UNEP Exploitation minière artisanale, RDC

Artisanale metaalmijnbouw in DRC

Kimfumpa is niet alleen veel kleiner dan Kishiba en onvruchtbaar, het bedrijf heeft zijn beloften ook niet gehouden. De leefomstandigheden in Kimfumpa zijn erbarmelijk. Ten eerste, de nieuwe huizen voor gezinnen zijn slechts 10m² groot en ze vallen uiteen omdat termieten het hout waarmee ze gebouwd zijn, opeten. Ten tweede is het water uit de kranen die het bedrijf heeft geplaatst vervuild met roest. Het bevat veel ziektekiemen, maar de dorpingen hebben geen andere keuze dan ervan te drinken. Ten derde zijn er geen scholen. Bijgevolg wordt 103 kinderen het recht op onderwijs ontzegd.⁶⁵ Ze zijn analfabeet en de jongeren trekken weg om elders te gaan wonen. Ten vierde is er geen ziekenhuis.⁶⁶ Wanneer de bewoners medische zorg nodig hebben, moeten ze naar Sakania, 17 km verderop. Ze hebben alleen enkele fietsen als vervoermiddel.

Frontier S.A. heeft de verantwoordelijkheid om de huidige situatie te verbeteren. Sinds het in 2013 een dochteronderneming is geworden van ERG, heeft het nooit enig openbaar overleg gepleegd. Het heeft wel een contactgroep opgericht in Sakania, maar de leden krijgen niet de kans om hun bezorgdheid of verwachtingen te uiten.⁶⁷

Naleving van de internationale standaarden door Eurasian Resources Group (ERG) in de Congolese cases in de DRC

ERG geeft op zijn website niet duidelijk aan welke internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen het onderschrijft. Zijn duurzaamheidsbeleid beperkt zich tot "veiligheid en gezondheid op het werk" en "groene initiatieven".

Ook al vermeldt ERG de UN Guiding Principles niet, het bedrijf is wel verplicht om de mensenrechten te respecteren en

remediërende maatregelen te nemen in geval van mensenrechtenschendingen (cf. twee van de drie pijlers van de Guiding Principles). ERG moet dan ook zijn verantwoordelijkheid nemen met betrekking tot de gevolgen voor milieu, mensenrechten en governance (cf. OECD Guidelines).

Bij Comide/Africo waren de projecten in handen van complexe constructies van gedeeld eigendom. Dit heeft rechtstreekse gevolgen voor de dorpen, omdat de verantwoordelijken zich verstoppen achter dat gedeeld eigenaarschap.

– Op het vlak van milieu en mensenrechten:

Kisankala en Lenge: ERG ontkent verantwoordelijk te zijn voor de negatieve gevolgen en de mensenrechtenschendingen die RAID en zijn partner ACIDH aanklaagden voor het NCP in het VK. Het NCP kwam echter tot de conclusie dat "ENRC niet op de juiste manier is omgegaan met twee betrokken gemeenschappen in de concessies en niet de juiste stappen heeft gezet om iets te doen aan de gevolgen voor de gemeenschappen; [het] heeft niet voldaan aan de verplichting om de gevolgen voor de mensenrechtenschendingen waarbij het betrokken is aan te pakken, [zoals de] bedreiging van de verzekerde toegang van de gemeenschap tot veilig drinkwater".⁶⁸

Kimfumpa: we kunnen ervan uitgaan dat ERG verantwoordelijk is voor gelijkaardige feiten, zoals de weigering om contact op te nemen met de betrokken inwoners en het negeren van de gevol-

gen voor de mensenrechten, zoals de toegang tot veilig drinkwater.

In de drie beschreven cases wisselden de mijnen van eigenaar. Bij Comide/Africo waren de projecten bovendien in handen van complexe constructies van gedeeld eigendom. Dit heeft rechtstreekse gevolgen voor de dorpen, omdat de verantwoordelijken zich verstoppen achter dat gedeeld eigenaarschap en hun aansprakelijkheid proberen af te wentelen op vorige eigenaars. De beperkte communicatie met de plaatselijke bevolking versterkt dit nog. Het dorpsvoorzitter van een van de dorpen verklaart nooit iets te hebben gehoord van ENRC/ERG.⁶⁹

– Op het vlak van 'governance':

In de inleiding van dit hoofdstuk verwezen we al naar de betrokkenheid van ENRC bij onrechtvaardige deals over mijnbouwconcessies in de DRC tussen 2010 en 2012. In het Africa Progress Report van het Africa Progress Panel (APP) van 2013 is berekend dat voor vijf van deze deals "de DRC minstens 1,36 miljard US dollar aan inkomsten is misgelopen [dat is bijna evenveel als twee keer het jaarlijkse Congolese budget voor gezondheid en onderwijs in 2012, red.] door mijnen tegen een veel te lage prijs te verkopen aan offshore bedrijven"⁷⁰. Omdat "de uiteindelijke begunstigden van de offshore bedrijven niet bekend zijn"⁷¹, veroorzaken deze deals ook bezorgdheid over mogelijke corruptie.⁷² Er is evenwel verder onderzoek nodig om na te gaan of er werkelijk sprake is geweest van illegale handelingen vanwege politici, ambtenaren of mijnbouwbedrijven bij de aan- en verkoop van concessies. ENRC ontkent ten stelligste dat het betrokken is bij corruptie en keurde richtlijnen goed over corruptie, smeergeld en due diligence.⁷³

4

WELKE ROL SPELEN 'BELGISCHE' BANKEN?

INVESTERINGEN
EN BELEID
VAN BANKEN

Hierboven schetsten we de verschillende dimensies van de mijnbouwproblematiek. We beschreven de potentiële risico's verbonden aan deze sector en internationale kaders om deze sector ter verantwoording te roepen. We illustreerden dit met concrete cases. In dit hoofdstuk gaan we uitgebreid in op de rol van financiële instellingen (FI's) in dit verhaal.

Eerst verduidelijken we de verplichtingen en verantwoordelijkheden van banken binnen internationale kaders van verantwoord ondernemen. Vervolgens schetsen we in welke mate banken actief in België investeren in problematische mijnbouw. Tot slot leggen we de zwaktes en sterktes van het beleid van banken bloot voor wat betreft investeringen/financieringen van mijnbouw en vergelijken we het beleid met de effectieve investeringen.

4.1 – MVO in de banksector

De UN Guiding Principles en OECD Guidelines aan de ene kant en de sectorspecifieke standaarden en praktijken aan de andere kant gelden niet alleen voor multinationale bedrijven, maar ook voor financiële instellingen die in die multinationale bedrijven investeren of ze financieren. Dat wil onder andere zeggen dat ook FI's due diligence in de praktijk moeten brengen en zo actuele en potentiële negatieve impact identificeren, voorkomen en herstellen. Daarom moeten banken de bedrijven waarin ze (plannen te) investeren, screenen op (mijnbouwgerelateerde) risico's.

De precieze verplichtingen van FI's in het kader van de UN Guiding Principles, de OECD Guidelines of meer sectorspecifieke standaarden blijven nog vaak onduidelijk.⁷⁴ Er is bijvoorbeeld geen eensgezindheid over de verantwoordelijkheid die een FI draagt in het financieren van een bedrijf dat negatieve impact genereert.

Volgens de UN Guiding Principles kan een bedrijf of financiële instelling op drie manieren gelinkt zijn aan een negatieve impact: hem veroorzaken, eraan bijdragen of er direct gelinkt aan zijn. Elk van die relaties heeft verschillende implicaties voor de verplichtingen van het bedrijf of de FI. We vatten de verschillende relaties en bijbehorende verplichtingen samen in volgend schema.

RELATIE TOT DE NEGatieve IMPACT	BETEKENIS VAN DIE RELATIE	VERPLICHTINGEN
Veroorzaken	Er is een oorzakelijk verband tussen de operaties, producten of diensten van het bedrijf en de negatieve impact.	Van zodra een risico op negatieve impact geïdentificeerd wordt, moet het bedrijf onmiddellijk stoppen met deze impact te veroorzaken of met een bijdrage te leveren aan deze impact. Daarnaast moet het reeds veroorzaakte negatieve impact herstellen.
Bijdragen aan	Het stellen van een niet-triviale activiteit die veroorzaakt of mogelijk maakt dat een andere entiteit de negatieve impact veroorzaakt.	
Direct gelinkt zijn aan	Dit concept is breed en omvat alle linken tot de negatieve impact via bedrijfsrelaties (bv. een bedrijf kan direct gelinkt zijn aan de negatieve impact doordat het deel uitmaakt van de toeleveringsketen van het bedrijf dat de negatieve impact veroorzaakt). ⁷⁵	Bedrijven moeten de negatieve impact waaraan ze direct gelinkt zijn identificeren en 'slechts' hun gewicht gebruiken om de entiteit die de negatieve impact veroorzaakt te beïnvloeden om deze en toekomstige impact te vermijden of te herstellen. Ze kunnen niet verantwoordelijk gehouden worden voor de negatieve impact en moeten de negatieve impact niet zelf herstellen.

Financiële instellingen kunnen via de financiering van bedrijven 'bijdragen aan' of 'direct gelinkt zijn aan' een negatieve impact.

Voorbeelden van onderscheid 'bijdragen aan' en 'direct gelinkt zijn aan' een negatieve impact:

- **Bijdragen aan:** de bank leent geld aan een firma om een groot verwerkingsbedrijf te bouwen op gemeenschapgrond. Dit leidt tot de hervestiging van betrokken gemeenschappen, maar de firma voert hierover met hen geen betekenisvol gesprek (o.a. interactieve consultatie, onderlinge communicatie).⁷⁶
- **Direct gelinkt zijn aan:** de bank ontdekt op basis van haar due diligence dat een bedrijf waarin ze minderheidsaandelen heeft mineralen ontgint in conflictgebieden of die verhandelt. Dit bedrijf doet dit zonder gepast systeem van due diligence (bv. OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-affected and High-risk Areas).⁷⁷

Financiële instellingen kunnen bijdragen aan of direct gelinkt zijn aan de negatieve impact van mijnbouw.

Waar precies de grens ligt tussen 'bijdragen aan' en 'direct gelinkt zijn aan' een negatieve impact voor financiële instellingen, is onderwerp van discussie.⁷⁸ Als ze een meerderheids- of controlerende participatie heeft, is het vrij duidelijk dat de financiële instelling 'bijdraagt aan' een negatieve impact veroorzaakt door het bedrijf waarin ze investeert.⁷⁹ Als meerderheidsaandeelhouder ondersteunt de bank de activiteiten van het bedrijf waarin ze investeert namelijk rechtstreeks. Meestal zijn financiële relaties echter veel complexer (leningen worden bv. vaak door een consortium van bedrijven verstrekt). In dat geval is het onderscheid tussen 'bijdragen aan' en 'direct gelinkt zijn aan' niet evident.

De relatie tot de negatieve impact heeft implicaties voor de vereiste reactie op die negatieve impact. Een financiële instelling die 'eraan bijdraagt' is verantwoordelijk en moet de impact helpen remediëren, in samenspraak met de andere entiteiten die de schade veroorzaakten of eraan bijdroegen.⁸⁰ Wanneer de financiële instelling er 'slechts' 'direct aan gelinkt is', moet ze haar gewicht gebruiken om het bedrijf dat de negatieve impact veroorzaakte ertoe aan te zetten de reeds veroorzaakte en eventuele toekomstige negatieve impact te voorkomen of beperken.

4.2 – Overzicht van de financiële betrokkenheid van 'Belgische' banken in problematische mijnbouw⁸¹

Hier beschrijven we in welke mate banken actief in België 'problematische' mijnbouwbedrijven financieren en erin investeren. Eerst leggen we uit op welke basis we enerzijds de banken en anderzijds de 'problematische' mijnbouwbedrijven selecteerden. Vervolgens bespreken we de verschillende

financierings- en investeringsvormen die deel uitmaken van onze analyse. Daarna geven we een overzicht van de hoeveelheid financieringen onder de vorm van leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties (per bank en per bedrijf) en de hoeveelheid investeringen (per bank en per bedrijf).

Selectie financiële instellingen en bedrijven

De **financiële instellingen** waar dit onderzoek zich op toespitst, zijn dezelfde als die uit de Belgische Fair Finance Guide (BankWijzer/Scan des banques). Het gaat om de volgende banken: Argenta, Belfius Bank, BNP Paribas, Deutsche Bank, ING Group, KBC Group, Triodos Bank en VDK Spaarbank. Ze zijn allemaal actief in België.

Voor de **bedrijven** baseerden we ons in eerste instantie op een door PricewaterhouseCoopers (PwC) opgestelde lijst van grootste mijnbouwbedrijven in 2016.⁸² We schraptten de bedrijven die vooral bezig zijn met de ontginning van steenkool, uranium en potas⁸³, aangezien ons onderzoek daar niet op focust.⁸⁴ Om vervolgens de 'meest problematische' bedrijven eruit te selecteren, raadpleegden we

- publiek beschikbare uitsluitingslijsten van een aantal buitenlandse banken.⁸⁵
- bedrijfsprofielen op BankTrack⁸⁶, Business & Human Rights Resource Center⁸⁷ en Facing Finance⁸⁸
- het document Most Controversial Mining Companies of 2011 van RepRisk.⁸⁹

Een overzicht van geselecteerde bedrijven vind je in tabel 3 op p. 27.

GESELECTEERDE BEDRIJVEN

voor het onderzoek naar de financiële betrokkenheid van 'Belgische' banken
in problematische mijnbouw (tabel 3)

Rangschikking PwC-lijst	Naam Groep	Land	Op uitsluitingslijst?	Bron
1	BHP Billiton	Verenigd Koninkrijk	Ja ⁹⁰	Rangschikking PwC, BankTrack
2	Rio Tinto	Verenigd Koninkrijk	Ja	Uitsluitingslijst, Rangschikking PwC, BankTrack
5	MMC Norilsk Nickel	Rusland	Ja	Uitsluitingslijst, Rangschikking PwC
6	Glencore	Zwitserland	Ja	Uitsluitingslijst, Rangschikking PwC
7	Grupo México SAB de CV	Mexico	Ja	Uitsluitingslijst, Rangschikking PwC
8	Vale	Brazilië	Nee	Rangschikking PwC, BankTrack
13	Zijin Mining Group	China	Ja	Uitsluitingslijst, Rangschikking PwC
14	Goldcorp	Canada	Nee	Rangschikking PwC, NGO reports
15	Newmont Mining	Verenigde Staten	Nee	Rangschikking PwC, RepRisk
16	Barrick Gold	Canada	Ja	Uitsluitingslijst, Rangschikking PwC
17	China Northern Rare Earth	China	Nee	Rangschikking PwC, RepRisk
18	Freeport-McMoRan Copper & Gold	Verenigde Staten	Ja	Uitsluitingslijst, Rangschikking PwC
23	Sumitomo Metal Mining	Japan	Nee	Rangschikking PwC, B&HR
25	Antofagasta	Verenigd Koninkrijk	Nee	Rangschikking PwC, B&HR
27	Anglo America	Verenigd Koninkrijk	Nee	RepRisk etc
29	Randgold Resources	Verenigd Koninkrijk	Nee	RepRisk
30	AngloGold Ashanti	Zuid-Afrika	Ja	Uitsluitingslijst
... ⁹¹	Eurasian Resources Group	Luxemburg	Nee	Facing Finance
...	Vedanta	Chili	Ja	Uitsluitingslijst, RepRisk etc
...	Compania de minas Buenaventura	Verenigd Koninkrijk	Nee	RepRisk

Verschillende vormen van financiering

Financiële instellingen kunnen op verschillende manieren beleggen in bedrijven. Ze kunnen kredieten verstrekken. Dit omvat het toekennen van leningen en de uitgifte van aandelen en obligaties. Daarnaast kunnen ze investeren in het eigen of vreemd vermogen van bedrijven door aandelen en obligaties te verwerven. In dit deel bespreken we deze verschillende soorten van financiering en investeringen.

- **Bedrijfsleningen**

De gemakkelijkste manier om

schulden aan te gaan, is geld lenen. Meestal wordt geld geleend bij commerciële banken. Leningen kunnen zowel op korte als op lange termijn lopen. Ze veroorzaken evenwel schulden bij het bedrijf dat ze aangaat.

- **Uitgifte van aandelen**

Het uitgeven van aandelen op de beurs biedt een bedrijf de kans om zijn vermogen te vergroten door nieuwe aandeelhouders aan te trekken of het vermogen van hun bestaande aandeelhouders uit te breiden.

Om zijn aandelen te verhandelen op de beurs, heeft een bedrijf de hulp nodig van een of meer (investerings)bank(en). De banken moeten de aandelen promoten en aandeelhouders zoeken. Ze bieden het bedrijf toegang tot de kapitaalmarkten en garanderen dat zijn aandelen zullen worden gekocht aan een vooraf bepaalde minimumprijs. Deze rol is echter tijdelijk. De investeringsbank koopt de aandelen aanvankelijk, om ze daarna te promoten en aandeelhouders te zoeken.

- **Uitgifte van obligaties**

Het uitgeven van obligaties wordt het best omschreven als het opsplitsen van een grote lening in kleine stukjes, waarbij elk stukje afzonderlijk wordt verkocht. Net als aandelen worden obligaties verkocht op de beurs. Om ze uit te geven, heeft een bedrijf de hulp nodig van één of meer (investerings)bank(en) die een bepaalde hoeveelheid obligaties onderschrijven. Dat is eigenlijk kopen met de bedoeling om te verkopen aan beleggers. Maar als de investeringsbank er niet in slaagt alle onderschreven obligaties te verkopen, blijft ze er zelf eigenaar van.

- **(Beheer van) participaties⁹² in aandelen**

Via de fondsen die ze beheren, kunnen banken aandelen kopen van een bepaald bedrijf. Zo worden ze mede-eigenaar van dat bedrijf en krijgen ze rechtstreeks invloed op zijn strategie. De omvang van die invloed hangt af van de grootte van de participatie.

- **(Beheer van) beleggingen in obligaties**

Banken kunnen ook obligaties kopen van een bedrijf. Een belangrijk verschil tussen het bezit van aandelen en van obligaties is dat de eigenaar van een obligatie geen mede-eigenaar is van het uitgevende bedrijf. Hij is er een schuldeiser van. Kopers van obligaties hebben recht op terugbetaling na een bepaald aantal jaren en op een bepaalde interest tijdens elk van die jaren.

Financiële resultaten

Deze sectie geeft een overzicht van de financieringen en investeringen van de geselecteerde banken in de geselecteerde bedrijven. Eerst gaan we dieper in op leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties. Vervolgens bespreken we aandelenparticipaties en participaties in obligaties. De onderzochte periode verschilt voor deze verschillende financieringsvormen. Voor leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties bestudeerden we de periode 2011-2016. De bedragen in de grafieken zijn dan ook de som van de voorbije vijf jaar. Voor aandelen- en obligatieparticipaties, daarentegen, beperkten we ons onderzoek tot de meest recente rapportering.

De financiële relatie in de vorm van leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties werd geïdentificeerd voor vier van de negen financiële instellingen. Voor de periode 2011-2016 (augustus) gaat het over een totaalbedrag van 34 miljard US dollar voor deze FI's in de vorm van leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties. Grote buitenlandse

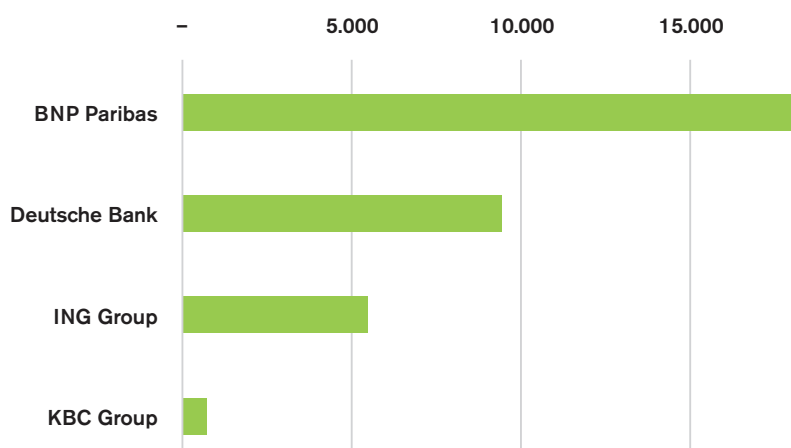
banken, BNP Paribas, Deutsche Bank en ING Group, zijn de grootste financierder van de geselecteerde controversiële mijnbouwbedrijven.

Wat betreft de financiële relatie in de vorm van aandelenparticipaties en participaties in obligaties is Deutsche Bank met voorsprong de grootste investeerder in de geselecteerde bedrijven. BNP Paribas en KBC zijn de tweede en derde grootste investeerder in de geselecteerde bedrijven. Op de meest recente rapporteringsdatum in september 2016 bezaten de financiële instellingen waarop het onderzoek zich toespitst voor 2,1 miljard US dollar aan obligaties en aandelen van de geselecteerde bedrijven.

Leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties

In de periode 2011-2016 (augustus) gaven de financiële instellingen die de focus vormen van dit onderzoek, 34 miljard US dollar uit aan leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties. Ze verleenden bijna evenveel leningen

Figuur 1: rangschikking van de aanbieders van leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties (2011-2016 augustus, miljoen US dollar)

(54%) als uitgiftes van aandelen en obligaties aan bedrijven (46%).

– Bankenanalyse

Uit Figuur 1 (zie p. 28) blijkt dat we financiële relaties in de vorm van leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties vaststelden bij vier van de negen onderzochte financiële instellingen. De buitenlandse banken BNP Paribas, Deutsche Bank en ING Group waren de grootste financiers van de geselecteerde omstreden mijnbouwbedrijven.

– Bedrijfsanalyse

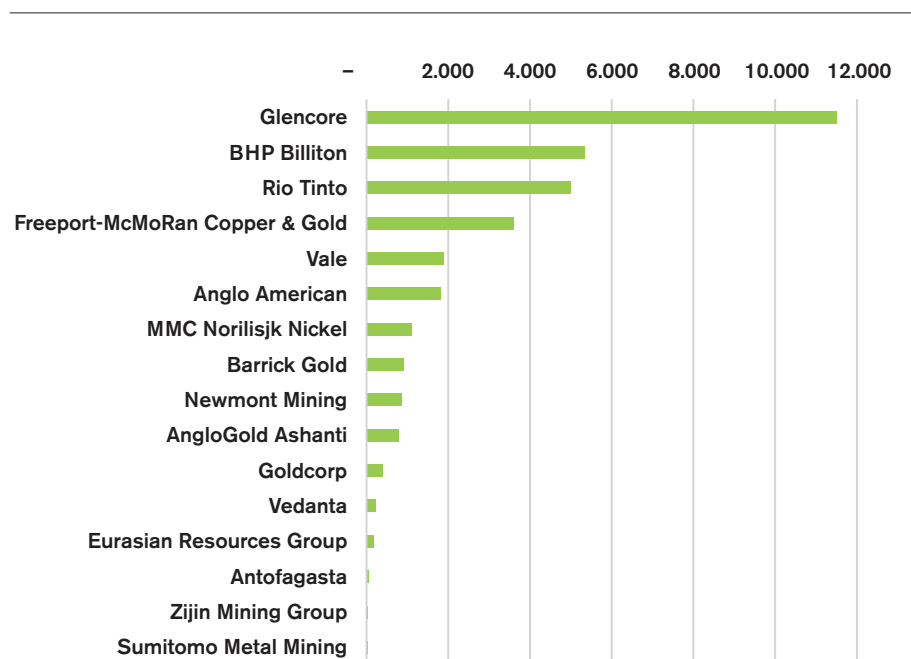
Uit figuur 2 blijkt dat voor de periode 2011-2016 augustus, zestien van de twintig geselecteerde omstreden metaalontginnende bedrijven consortiale leningen⁹³ en uitgiftes van aandelen en obligaties ontvingen van de geselecteerde financiële instellingen. Glencore ontving de hoogste waarde aan leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties.

– Link met de cases (zie tabel 4)

De geselecteerde banken financieren zowel Glencore als ERG. Glencore ontvangt meer dan dubbel zoveel als het volgende bedrijf in het rijtje (figuur 2). De financieringen voor ERG zijn erg beperkt.

In de periode 2011-2016 (augustus) gaven de financiële instellingen die de focus vormen van dit onderzoek, 34 miljard US dollar uit aan leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties.

Figuur 2: rangschikking van ontvangers van leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties (2011-2016 augustus, miljoen US dollar)

Tabel 4: Leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties voor Glencore en ERG (2011-2016 augustus, miljoen US dollar)

Groep	Investeerder	Lening	Underwriting	Totaal
Glencore	BNP Paribas	2.219	3.071	5.289
	Deutsche Bank	2.618	427	3.045
	ING Group	1.739	712	2.450
	KBC Group	743		743
Glencore totaal		7.318	4.210	11.528
Eurasian Resources Group (ERG)	Deutsche Bank	92		92
	ING Group	88		88
Eurasian Resources Group (ERG) totaal		180		180

Participaties in obligaties en aandelen

Op de meest recente rapporteringsdatum in september 2016 bezaten de financiële instellingen waarop het onderzoek zich toespitst voor 2,1 miljard US dollar aan obligaties en aandelen van de geselecteerde bedrijven. Ongeveer 70% daarvan waren aandelenparticipaties en de resterende 30% waren obligatieparticipaties.

– Bankenanalyse

Figuur 3 toont dat Deutsche Bank de belangrijkste belegger is. BNP Paribas en KBC Group zijn de tweede en derde grootste beleggers in de geselecteerde bedrijven.

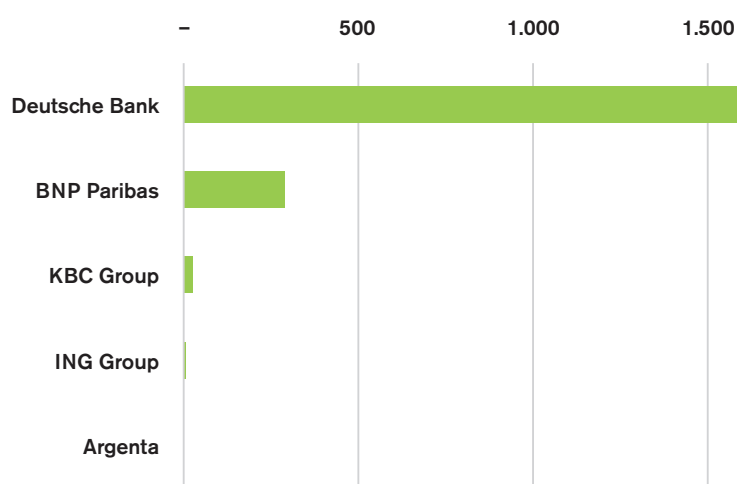
– Bedrijfsanalyse

Figuur 4 toont een rangschikking van de geselecteerde bedrijven op basis van de obligaties en aandelen waarin de geselecteerde financiële instellingen geïnvesteerd hebben. Zo blijkt dat Anglo American, Newmont Mining en Barrick Gold de grootste beleggingen in obligaties en aandelen hebben ontvangen.

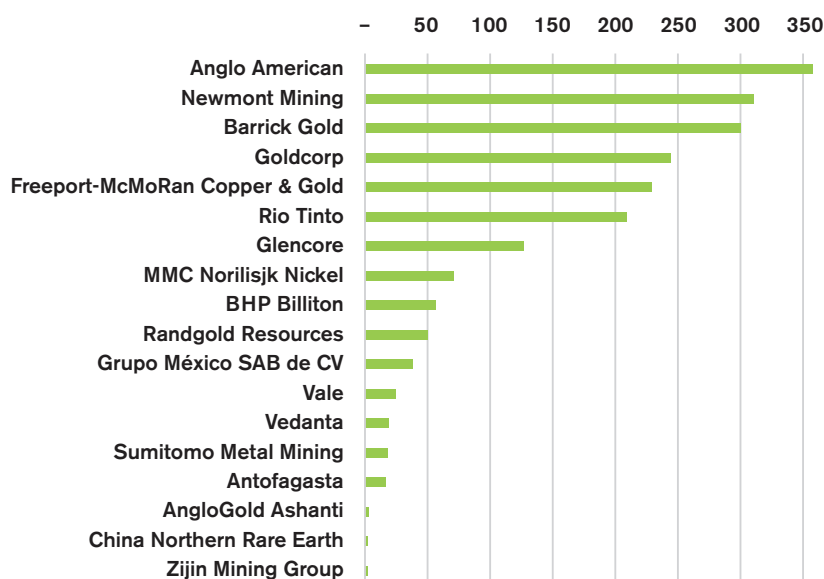
– Link met bedrijven uit de cases (zie tabel 5 p. 31)

Voor wat betreft aandelen- en obligatieparticipaties is de link met de bedrijven uit de cases beperkter dan die met leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties. Glencore ontvangt een significante hoeveelheid investeringen van drie banken. Het ontvangen bedrag is echter iets meer dan de helft lager dan het bedrijf dat de meeste investeringen ontvangt (figuur 4). Omdat ERG niet langer op de beurs genoteerd staat, vinden we hier ook geen investeringen terug.

Figuur 3: rangschikking van beleggers (meest recente rapportering september 2016, miljoen US dollar)

Figuur 4: rangschikking van de ondernemingen waarin is belegd (meest recente rapportering september 2016, miljoen US dollar)

Tabel 5: participaties in aandelen en obligaties voor Glencore (meest recente rapportering september 2016, miljoen US dollar)

Groep	Investeerder	Lening	Underwriting	Totaal
Glencore	Deutsche Bank	88	23	111
	KBC Group	6	2	8
	BNP Paribas	0	7	7
Glencore totaal		94	33	127

4.3 – Analyse van het MVO-beleid van banken⁹⁴

Naast de financiële analyse van de acht geselecteerde banken (Belfius Bank, BNP Paribas, ING Group, Deutsche Bank, KBC Group, Argenta, Triodos Bank en VDK Spaarbank), namen we hun beleid onder de loep. Ons onderzoek daarnaar is gebaseerd op hun openbaar beschikbare beleid voor wat betreft de criteria en thema-tieken relevant voor een verantwoorde financiering van mijnbouwprojecten. De gedetailleerde beschrijving van de analyse per bank is opgenomen in bijlage 2. We hebben die op voorhand bezorgd aan de banken, met de mogelijkheid om feedback te geven.⁹⁵ Hier stellen we de resultaten voor per bank met een kleurscore in een samenvattende tabel (tabel 6 zie p. 32).

Onze analyse van het beleid is gebaseerd op twee aspecten. Ze stemmen overeen met rubriek 1 en rubriek 2 van de overzichtstabel.

- 1. Mijnbouwrelevante thema's beschreven in het beleid:** welke thema's zitten vervat in het beleid van de bank, ofwel door er letterlijk naar te verwijzen, ofwel door naar internationale principes en standaarden te verwijzen waarin de thema's aan bod komen? We bespreken aspecten van het beleid voor mensenrechten, milieu, governance en mijnbouw.
- 2. Toepassing van het beleid:** hoe wordt het geïmplementeerd? Omvat het een beschrijving van de procedure enerzijds en is het duidelijk over de impact van bepaalde criteria op investerings- en financieringskeuzes anderzijds?

SCORES BANKENBELEID EN FINANCIËLE ANALYSE

Samenvattende tabel (tabel 6)

RUBRIEKEN	UITLEG RUBRIEKEN	TRIODOS		BNP PARIBAS		DEUTSCHE BANK		ING		KBC		VDK		BELFIUS		ARGENTA
		leningen/obligaties	aandelen- en obligatieparticipaties	leningen/obligaties	aandelen- en obligatieparticipaties	leningen/obligaties	aandelen- en obligatieparticipaties	leningen/obligaties	aandelen- en obligatieparticipaties	leningen/obligaties	aandelen- en obligatieparticipaties	leningen/obligaties	aandelen- en obligatieparticipaties	leningen/obligaties	aandelen- en obligatieparticipaties	aandelen- en obligatieparticipaties
1. Behandelde thema's	Algemene score van mijnbouwgerelateerde thema's die aan bod komen in beleid van banken (zie bijlage 2 voor detail)			*	!		n.v.t.		!		!			n.v.t.	!	
2. Toepassing beleid	A. Duidelijkheid procedure			*	!		n.v.t.		!		!			n.v.t.	!	
	B. Duidelijkheid impact thema's op investeringskeuzes			*	!		n.v.t.		!		!			n.v.t.	!	
3. Financiële analyse	in miljoen US \$	/	/	18.210 miljoen US \$	293 miljoen US \$	9.414 miljoen US \$	1.759 miljoen US \$	5.450 miljoen US \$	7 miljoen US \$	743 miljoen US \$	25 miljoen US \$	/	/	/	/	1 miljoen US \$

n.v.t. Het beleid is niet van toepassing op deze financierings- of investeringskanalen

* Voor projectfinanciering geldt ander beleid dan het beleid dat we hier beschrijven of gelden de strengere 'equator principles'.

! **Er is een uitzondering:** het beleid is niet van toepassing op alle onderdelen van of slechts op een erg beperkt onderdeel van aandelen- en obligatieparticipaties, er is iets extra's opgenomen in het beleid of niet all onderdelen van het beleid zijn opgenomen in het onderzoek.

BNP Paribas: indexgelinkte fondsen vallen er niet onder.

ING: het uitsluitingsbeleid geldt voor de investeringen in aandelen en obligaties voor eigen rekening maar niet voor investeringen voor rekening van derden.

Belfius: fondsen die bij candriam zitten zijn niet mee opgenomen in het onderzoek.

KBC: het beleid is niet van toepassing op aandelen- en obligatieparticipaties, met uitzondering van de KBC-blacklist die er wel voor geldt.

 De kleurcodes worden in de 3 onderdelen hierna uitgelegd.⁹⁶

> Rubriek 1: Behandelde thema's

Rubriek 1 vat samen tot op welke hoogte de banken mijnbouwrelevante thema's en uitdagingen opgenomen hebben in hun beleid. Onze uitgebreide lijst van onderzochte thema's is gebaseerd op de potentiële ESG-risico's van mijnbouw en de corresponderende internationale standaarden die we in hoofdstuk 1 en 2 bespraken. De gedetailleerde scoring van elk bankenbeleid vind je in bijlage 2. Rubriek 1 is een optelsom van de subscores in deze bijlage.

Voor elk mijnbouwgerelateerd risico

gingen we na of het expliciet vernoemd wordt in het beleid (groen), impliciet vernoemd (bv. door verwijzing naar standaarden) (oranje) of niet vernoemd (rood).

De drie internationale banken in onze selectie (BNP Paribas, Deutsche Bank en ING Group) hebben door te verwijzen naar internationale standaarden een vrij uitgebreide set mijnbouwgerelateerde problematieken opgenomen in hun beleid. De Belgische banken KBC, Belfius Bank, Argenta en VDK Spaarbank vermelden minder mijnbouwgerelateerde uitdagingen. Voor de uitgebreide beschrijving per bank, zie bijlage 2.

> Rubriek 2: Toepassing van het beleid

Rubriek 2 geeft een overzicht van de manier waarop de banken in hun beleid specifiekere hoe ze het toepassen. We maakten hier een onderscheid tussen:

- hoe duidelijk de implementatieprocedure omschreven werd (erg duidelijk: groen, matig: oranje, gebrekkig: rood).
- hoe duidelijk het beleid is over de mate waarin de verschillende thema's die erin aan bod komen een impact hebben op de investerings- en financieringskeuzes (erg duidelijk: groen, matig: oranje, gebrekkig: rood).

Op dit vlak kunnen we geen duidelijk onderscheid maken tussen Belgische en internationale banken. Sommige beschrijven de implementatieprocedure duidelijker, andere net de impact op de investerings- en financieringskeuzes. Maar over het algemeen geldt dat bijna elk bankenbeleid erg onduidelijk blijft over hoe het precies toegepast wordt. Voor de uitgebreide beschrijving per bank, zie bijlage 2.

> Rubriek 3: Financiële analyse

Rubriek 3 toont de cijfers van de financiële analyse. Het is de optelsom per bank en per investeringstype van de geïnvesteerde bedragen in de geselecteerde bedrijven voor de onderzochte periodes.

Het valt buiten de opzet van dit onderzoek om voor elke bank gedetailleerd na te gaan welke relatie ze precies heeft tot negatieve impact (in specifieke cases) veroorzaakt door de geselecteerde bedrijven. Wel kunnen we concluderen dat gezien de banken BNP Paribas, Deutsche Bank en ING Group een relatief groot aandeel financiering hebben in mijnbouwbedrijven die negatieve impact veroorzaakten, deze banken minstens 'direct gelinkt' zijn aan die negatieve impact. Volgens de UN Guiding Principles moeten de banken in dat geval hun gewicht gebruiken om de entiteit die de negatieve impact veroorzaakte te beïnvloeden opdat ze deze en toekomstige impact voorkomt of beperkt.

Voor BNP Paribas kunnen we de relatie tot de negatieve impact iets specifieker duiden. Van alle onderzochte banken financiert deze bank Glencore het meest.

Hoewel deze banken (BNP Paribas, Deutsche Bank, ING Group) een hele reeks mijnbouwrelevante uitdagingen opnemen in hun beleid, blijkt dat dit hen er niet van weerhoudt om problematische mijnbouwbedrijven in sterke mate te financieren.

Conclusies

Uit de beleidsanalyse blijkt dat de onderzochte banken in meer of mindere mate aandacht hebben gehad voor uitdagingen op het vlak van mensenrechten en milieu in het algemeen en mijnbouw in het bijzonder in de uitwerking van hun beleid, vaak door sectorinitiatieven of goede praktijken te onderschrijven. Daar dienen echter twee belangrijke kanttekeningen bij gemaakt te worden.

Ten eerste, wat betreft de integratie van ESG-aangelegenheden in het beleid en de praktijk van financiële instellingen, zijn er alleen vrijwillige initiatieven voorhanden. Bindende regulering is er niet. Dit zorgt ervoor dat financiële instellingen dergelijke vrijwillige initiatieven soms slechts gedeeltelijk onderschrijven. Bovendien bestaan er verschillende interpretaties van de precieze ESG-verplichtingen van bedrijven. Zie bijvoorbeeld de discussie over de verantwoordelijkheidsrol van banken ten opzichte van negatieve impact.

Ten tweede, de effectieve naleving van die vrijwillige principes blijft een probleem, zoals blijkt uit het contrast tussen de analyse van het beleid (rubriek 1) en de financiële analyse (rubriek 3). De financiële instellingen die de focus

vormen van dit onderzoek gaven namelijk 34 miljard US dollar (voor de periode 2011-2016 (augustus)) uit aan leningen en uitgiftes van aandelen en obligaties en bezaten voor 2,1 miljard US dollar aan obligaties en aandelen van de geselecteerde bedrijven (op de meest recente rapporteringsdatum in september 2016). Dit contrast geldt in het bijzonder voor de internationale banken, actief in België, die in belangrijke mate 'problematische' mijnbouwbedrijven financieren. Hoewel deze banken (BNP Paribas, Deutsche Bank, ING Group) een hele reeks mijnbouwrelevante uitdagingen opnemen in hun beleid, blijkt dat dit hen er niet van weerhoudt om problematische mijnbouwbedrijven in sterke mate te financieren. Voor de Belgische banken (KBC Group, Belfius Bank, Argenta en VDK Spaarbank) geldt dan weer dat hun beleid niet erg volledig is op het vlak van mijnbouwrelevante uitdagingen. Maar ondanks hun beperkte beleid zijn hun investeringen en financieringen in 'problematische' mijnbouwbedrijven erg beperkt.

Dat het beleid van de onderzochte banken niet of nauwelijks specificeert in welke mate de vermelding van bepaalde mijnbouwgerelateerde thema's ook doorweegt in de effectieve investeringskeuzes (rubriek 2: toepassing van het beleid), kan mee verklaren waarom er een discrepantie is tussen de vermelding van mijnbouwrelevante uitdagingen in het beleid (rubriek 1) enerzijds en de effectieve investeringskeuzes (rubriek 3) anderzijds.

5

AANBEVELINGEN VOOR BELEIDSMAKERS EN BANKEN

HOE INVESTERINGEN
IN PROBLEMATISCHE
MIJNBOUW
VOORKOMEN?

Op basis van het onderzoek naar de link tussen financiële instellingen en negatieve impact in de mijnbouwsector, formuleren we een aantal aanbevelingen voor de overheid, financiële instellingen en financiële toezichthouders. Het doel van die aanbevelingen is om de risico's verbonden aan investeringen in de mijnbouwsector te beperken.

De overheid

– In het kader van de transitie in België en Vlaanderen naar een circulaire economie zou een versnelling hoger geschakeld moeten worden om ook effectief tegen 2050 de kringlopen te sluiten. Daar waar vandaag het accent hoofdzakelijk ligt bij de ontwikkeling van biodegradeerbare materialen en grondstoffenefficiëntie zou meer aandacht moeten gaan naar het sneller sluiten van de kringlopen van niet-biologische materialen d.m.v. hergebruik, recycling zonder kwaliteitsverlies, gedeeld gebruik en productdesign in functie van verlengde levensduur, herstelbaarheid en kwaliteitsvolle recycleerbaarheid. Overheden moeten consumenten ook ondersteunen in hun keuze voor duurzame investeringen en producten onder meer door regulering.

– **De overheid moet financiële instellingen verplichten om ESG-aangelegenheden op te nemen in hun investerings- en financieringskeuzes.**

De overheid dient stappen te ondernemen om een bindende due diligence-verplichting voor bedrijven en FI's te verankeren in nationale wetgeving (naar het voorbeeld van andere EU-lidstaten, zoals Frankrijk).

– **De overheid moet een voortrekkersrol opnemen op het vlak van sectorspecifieke rapporteringsverplichtingen over ESG-aangelegenheden.**

In dit kader vormt de EU-richtlijn voor niet-financiële rapportering (2014/95/EU) een belangrijke eerste stap. Vanaf december 2016 treedt de omzetting van deze richtlijn in nationale wetgeving in werking.⁹⁷

- De overheid dient erop toe te zien dat de bedrijven en FI's de omgezette richtlijn adequaat implementeren.
- De overheid dient de implementatie nauwgezet op te volgen om te kunnen leren waar er nog verbetering geboekt kan worden in het kader van een mogelijke herziening tegen begin 2019. Bij herziening van de richtlijn en/of de nationale wetgeving is het aangewezen om:
  - sectorspecifieke rapportering op te nemen voor gevoelige sectoren zoals mijnbouw.
  - een aangepaste rapporteringsverplichting op te nemen voor FI's. Dit vereist een duidelijke formulering van key performance indicators op basis waarvan de rapportering van FI's beoordeeld kan worden.

– **De overheid moet een voortrekkersrol opnemen op het vlak van beleid over bedrijven en mensenrechten, door:**

- werk te maken van een snelle publicatie van het Nationale Actieplan Bedrijven & Mensenrechten (NAP) en nauwgezet te waken over de implementatie van dit plan door bedrijven en financiële instellingen.
- bij de EU te pleiten voor haar constructieve medewerking aan de intergouvernementele werkgroep van de VN voor de uitwerking van een bindend internationaal verdrag m.b.t. 'business and human rights'.

– **De overheid moet als grootste aandeelhouder van BNP Paribas⁹⁸ vragen dat BNP Paribas de hieronder geformuleerde aanbevelingen voor FI's realiseren.**

Dat wil zeggen dat we van de overheid verwachten dat ze ervoor zorgt dat BNP Paribas

- een sterk ESG-beleid ontwikkelt.
- dat ESG-beleid effectief toepast in haar investerings- en financieringskeuzes.
- adequaat en transparant rapporteert over de ESG-aangelegenheden.

Financiële instellingen

Op het vlak van hun beleid

– **FI's moeten een sterk en transparant beleid voor mensenrechten en milieu ontwikkelen.**

- Zo'n beleid dient onder andere te verwijzen naar de UN Guiding Principles en de OECD Guidelines, met specificatie van de manier waarop due diligence met betrekking tot mensenrechten en milieu geïmplementeerd wordt. In het kader van discussies over de verantwoordelijkheid van FI's ten opzichte van negatieve impact, moeten ze bovendien verduidel-

lijken waar voor hen het onderscheid ligt tussen 'bijdragen aan' en 'direct gelinkt zijn aan' negatieve impact voor banken.

- Hun ESG-beleid dient de criteria voor risicobeoordeling voldoende specifiek en duidelijk te formuleren.
  - Het onderzoek toonde aan dat de verwijzing naar algemene sectorpraktijken of good practices het beleid onvoldoende specifiek maakt.
  - Vele uitzonderingen maken het beleid vaak onduidelijk.
- Het beleid dient voldoende duidelijk te zijn over de wijze waarop het geïmplementeerd wordt.
- Financiële instellingen dienen transparanter te zijn over ESG-aangelegenheden, onder andere door hun specifieke criteria voor risicobeoordeling, uitsluiting en dialoog met bedrijven publiek te maken.

– FI's moeten een duidelijk sectorbeleid formuleren over mijnbouw, met inbegrip van duidelijke uitsluitingscriteria voor investering.

Financiële instellingen dienen in hun beleid voldoende aandacht te besteden aan problematische sectoren, waaron-

der mijnbouw. Een sterk sectorbeleid voor mijnbouw omvat ook duidelijke uitsluitingscriteria voor investering (d.w.z. dat een FI beslist om niet te investeren in projecten of bedrijven die volgende criteria schenden) voor

- het aantoonbaar niet-respecteren van landrechten door het verkrijgen van natuurlijke rijkdommen zonder vrije, geïnformeerde instemming van (inheemse) landgebruikers.
- het opzetten van projecten in UNESCO-werelderfgoedgebied en beschermde gebieden onder de IUCN categorie I tot IV
- het zich niet houden aan de Ramsarconventie voor watergebieden.
- het ontbreken van een sluitingsplan- en budget van de mijn.

Op het vlak van implementatie van het beleid via hun financierings- en investeringskeuzes
– FI's moeten een ESG-beoordeling toepassen op bestaande en nieuwe financieringen en investeringen.

Financiële instellingen dienen de projecten en bedrijven die ze financieren te monitoren, evalueren en beoordelen op het vlak van mensenrechten en milieu.

Ook wanneer ze zoeken naar nieuwe

financieringsopportuniteiten moeten ze nagaan of bedrijven voldoen aan algemene en specifieke standaarden op het vlak van mensenrechten en milieu.

– FI's moeten hun financiële en ESG-transparantie verhogen.

- Door te rapporteren over ESG-aangelegenheden.
- Door te communiceren over hun investeringen/financieringen, bijvoorbeeld door informatie over het aandeel van hun investeringen/financieringen per sector publiek te maken.

Febelfin

– Febelfin moet haar leden aanmoedigen om een sectorinitiatief te nemen voor investeringen en financiering in problematische mijnbouwbedrijven.

Febelfin dient daartoe bewustzijn te creëren bij haar leden en met hen in dialoog te gaan over investeringen in mijnbouw. In een gezamenlijk proces met de banken dient ze toe te werken naar een initiatief om de investeringen in problematische mijnbouwbedrijven te beperken.

EINDNOTEN

- 1 Zie o.a. Jones, N. (2013), A scarcity of rare metals is hindering green technologies. Geraadpleegd op 23 oktober via http://e360.yale.edu/feature/a_scarcity_of_rare_metals_is_hindering_green_technologies/2711/
- 2 Dobber, J. (2015, 11 november), Koperprijs op laagste punt sinds voorjaar 2009, Het financiële dagblad. Geraadpleegd op 23 oktober 2016 via <http://fd.nl/beurs/1126890/koperprijs-op-laagste-punt-sinds-voorjaar-2009>
- 3 Miller, J. (2016, 6 januari). La gran minería actentúa el ciclo vicioso de la sobreoferta de materias primas. The Wall Street Journal. Geraadpleegd op 23 oktober 2016 via <http://lat.wsj.com/articles/SB11269130209673593885304581460883690774652>
- 4 Schaffartzik, A., Mayer, A., Eisenmenger, N. en Krausmann, F. (2016), Global patterns of metal extractivism, 1950-2010: Providing the bones for the industrial society's skeleton, Ecological Economics, 122, p. 102
- 5 Lopez, A. (2016, 23 maart), Extractivism in Latin America: the violations of rights. Geraadpleegd 23 oktober via <http://www.publishwhatyoupay.org/extractivism-in-latin-america-the-violations-of-rights/>
- 6 Jenkins and Yakovleva (2006), Corporate Social Responsibility in Mining Industry: Exploring Trends in Social and Environmental Disclosure. Journal of Cleaner Production, 14, p. 272
- 7 Zie o.a. Lopez, A. (2016), Extractivism in Latin America: the violations of rights. Geraadpleegd op 23 oktober 2016 via <http://www.publishwhatyoupay.org/extractivism-in-latin-america-the-violations-of-rights/> en studies van de mijnbouwsector zelf, zoals ICMM (2015), InBrief: Research on company-community conflict. Geraadpleegd op 23 oktober 2016 via <http://www.icmm.com/publications/pdfs/8515.pdf>
- 8 Ruggie, J. (2006), John Ruggie's Interim Report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises, U.N. Doc. E/CN.4/2006/97, Para 25.
- 9 Institute for Human Rights and Business & OECD NCP Norway (2012). OECD National Contact Points and the Extractive Sector. Workshop Report. p. 4
- 10 Maatschappelijk verantwoord ondernemen
- 11 Environmental, social and governance
- 12 We vertrekken van mensenrechten beschreven in internationale kaders zoals het Internationaal Convenant Economische, Sociale en Culturele Rechten. Voor een gedetailleerd overzicht van mensenrechtenrisico's in de mijnbouwsector, zie: Max Planck Foundation for International Peace and the Rule of Law (2016), Human Rights Risks in Mining. A Baseline Study
- 13 Max Planck Foundation for International Peace and the Rule of Law (2016), Human Rights Risks in Mining. A Baseline Study, p. 23
- 14 De UN Guiding Principles on Business and Human Rights hebben geen referentie naar het volledige corpus van mensenrechtenwetgeving en -normen. Een voorbeeld van een afwezige referentie is de UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. Die lacune wordt opgevangen door principe 12 van de UN Guiding Principles, dat stelt: "Afhankelijk van de omstandigheden dienen bedrijven aanvullende normen in overweging te nemen."
- 15 Greenspan, E. (2015), ICMM commits to Free Prior Informed Consent standard. Geraadpleegd op 23 oktober via <http://politicsofpoverty.oxfamamerica.org/2013/05/icmm-commits-to-free-prior-informed-consent-standard/>
- 16 Buxton, A., Wilson, E. (2013), FPIC and the extractive industries. A Guide to applying the spirit of free, prior and informed consent in industrial projects, International Institute for Environment and Development, Londen
- 17 UN Guiding Principles on Business and Human Rights, artikel 18b
- 18 EITI (2016), Progress report. From Reports to Results, p. 7
- 19 'Grondstoffenvloek' is een term die veelvuldig in de literatuur over natuurlijke rijkdommen gebruikt wordt. Hij verwijst naar de paradox dat landen met een overvloed aan niet-hernieuwbare natuurlijke grondstoffen minder economische groei, minder democratie en slechtere ontwikkelingsresultaten hebben dan landen met minder natuurlijke rijkdommen.
- 20 Ze ontwierp bijvoorbeeld een wetgeving om de handel in illegaal hout tegen te gaan (Timber Regulation), en een wetgeving om de handel in conflictmineralen aan banden te leggen.

- 21 Deze tabel is gebaseerd op Herder, A., Riemersma, M en van Gelder, J. (2015), Fairfinance Guide International, Methodology for the assessment of responsible investment and financing policies of financial institutions, Profundo, geraadpleegd op 23 oktober via http://bankwijzer.be/media/277042/2016_methodology_ffgi.pdf en IRMA, IRMA Standard for Responsible Mining IRMA-STD-001 Draft v2.0, geraadpleegd op 23 oktober via <http://www.responsible-mining.net/irma-standard/irma-standard-draft-v2.0/>
- 22 De UN Guiding Principles hebben meer duidelijkheid gecreëerd over “de reikwijdte van de verantwoordelijkheid van bedrijven in hun toeleverings- en waardeketens en in hun bedrijfsrelaties” enerzijds en “over de gepaste stappen die bedrijven moeten nemen om het veroorzaken van, het bijdragen aan of het direct gelinkt zijn aan negatieve impact te voorkomen” (Theuws, M. en van Huijstee, M. (2013), Corporate Responsibility Instruments. A Comparison of the OECD Guidelines, ISO 26000 & the UN Global Compact, SOMO, p. 6). Dr. Ruggie stelde in zijn rapport aan de UN Human Rights Council (UNHCR) dat de “normatieve bijdrage [van de UN Guiding Principles] ligt [...] in het uitwerken van implicaties van bestaande standaarden en praktijken voor staten en bedrijven; in het integreren van deze standaarden in één logisch coherent en overzichtelijk geheel; en in het identificeren waar de actuele regimes tekort schieten en hoe die geremdieerd zouden moeten worden.” (Ruggie, J. (2011, 21 maart). Report of the Special representative of the Secretary-General on the issue of human rights corporations and other business enterprises, John Ruggie)
- 23 Hoewel de UN Guiding Principles geen expliciete verplichtingen bevat voor overheden om mensenrechtenschendingen te voorkomen van bedrijven die op haar territorium gevestigd zijn en in andere landen bedrijfsactiviteiten uitvoeren, wordt wel benadrukt dat overheden dergelijke extraterritoriale schendingen moeten trachten voorkomen.
- 24 Die toegang tot judiciële of niet-judiciële herstelmechanismen moet in werking treden wanneer de staat zijn beschermingsplicht niet opneemt en bedrijven hun plicht om de mensenrechten te respecteren niet naleven. Deze pijler is zowel gericht tot regeringen als bedrijven, maar het is uiteindelijk de plicht van de overheden om de toegang tot doeltreffende herstelmechanismen te verzekeren.
- 25 Zie o.a. Hamm, B. en Scheper, C. (2012), Human Rights Impact Assessments for Implementing Corporate Responsibility. Conceptual Challenges and Practical Approaches, INES Research Paper Series, 10, p. 6
- 26 In 2011 werden de OECD Guidelines (opgesteld in 1976) aangepast aan de laatste ontwikkelingen op het gebied van internationaal MVO en ketenverantwoordelijkheid. De UN Guiding Principles on Business and Human Rights maakten daar deel van uit.
- 27 Gebaseerd op O’Riordan, L., Zmuda, P., Heinemann, S., (red.) (2015) New perspectives on corporate social responsibility. Locating the Missing Link, Wiesbaden: Springer-Gabler, p. 151
- 28 EITI (Extractive Industries Transparency Initiative) ontstond in 2002 als een antwoord op publieke discussies over de grondstoffenontginning met ngo’s als Publish What You Pay en Global Witness.
- 29 Damsgaard, N. (2016, 7 april). The Forgotten Tragedy: Revisiting Brail’s ‘Worst Ever’ Environmental Disaster. The Argentina Independent. Geraadpleegd op 23 oktober via <http://www.argentinaindependent.com/currentaffairs/analysis/revisiting-brazils-worst-ever-environmental-disaster/>
- 30 Luhn, A. (2015, 15 september), Where the river runs red: can Norilsk, Russia’s most polluted city, come clean? The Guardian. Geraadpleegd op 23 oktober via <https://www.theguardian.com/cities/2016/sep/15/norilsk-red-river-russias-most-polluted-city-clean>
- 31 Het bedrijf ENRC is sinds 2013 niet langer beursgenoteerd. Sinds toen heet het ERG. Zoals blijkt uit dossiers (vb. Facing Finance (2013), Dirty Profits 2. Geraadpleegd op 23 oktober via <http://www.facing-finance.org/files/2013/12/DIRTY-PROFITS-2.pdf>) investeerden verschillende banken actief in België in ENRC in de periode dat het bedrijf nog op de beurs stond.
- 32 Tot 2013 waren de projecten Tintaya en Antapaccay eigendom van het bedrijf XStrata, dat in 2013 overgenomen werd door Glencore.
- 33 Arriarán, G. & Salazar, M. (2015, 24 november), Pese a las pruebas médicas, el Gobierno obvió las evidencias en el caso Espinar, La Republica.pe, geraadpleegd op 23 oktober via <http://larepublica.pe/imprensa/politica/720779-pese-las-pruebas-medicas-el-gobierno-obvio-las-evidencias-en-el-caso-espinar>
- 34 Ibid.
- 35 Ibid.

- 36 (2016), Contaminación en Espinar llega a la Comisión Interamericana de Derechos Humanos, Instituto de Defensa Legal, geraadpleegd via <http://idl.org.pe/noticias/contaminacion-C3%B3n-en-espinar-llega-la-comisi%C3%B3n-interamericana-de-derechos-humanos>
- 37 Matthews, G. (2016), Hearing in London High Court in claim by Peruvians against mining firm, Leigh Day, geraadpleegd via <https://www.leighday.co.uk/News/News-2016/February-2016/Hearing-in-London-High-Court-in-claim-by-Peruvians> en Meeran, R. (2016), Indigenous Peruvians' human rights claim: UK High Court rules on dispute over disclosure of documents by mining giant Xstrata, Leigh Day, geraadpleegd via <https://www.leighday.co.uk/News/News-2016/July-2016/UK-High-Court-rules-on-Xstrata-dispute-over-disclo>
- 38 Glencore (2016) Glencore Corporate Practice. Geraadpleegd op 23 oktober via <http://www.glencore.com/sustainability/our-sustainability-strategy/glencore-corporate-practice/> en <http://www.glencore.com/sustainability/society/>
- 39 Levit, S. (2013), Cumulative Impacts at Glencore Xstrata PLC's Espinar Mines, The Center For Science in Public Participation. The Center for Science in Public Participation, geraadpleegd via <http://www.csp2.org/files/reports/Cumulative%20Impacts%20of%20Espinar%20Province%20Mines%20-%20Levit%20CSP2%203Jul13.pdf>
- 40 Ibid.
- 41 Matthews, G. (2016), Hearing in London High Court in claim by Peruvians against mining firm, Leigh Day, geraadpleegd via <https://www.leighday.co.uk/News/News-2016/February-2016/Hearing-in-London-High-Court-in-claim-by-Peruvians> en Meeran, R. (2016), Indigenous Peruvians' human rights claim: UK High Court rules on dispute over disclosure of documents by mining giant Xstrata, Leigh Day, geraadpleegd via <https://www.leighday.co.uk/News/News-2016/July-2016/UK-High-Court-rules-on-Xstrata-dispute-over-disclo>
- 42 Matthews, G. (2016), Hearing in London High Court in claim by Peruvians against mining firm, Leigh Day, geraadpleegd via <https://www.leighday.co.uk/News/News-2016/February-2016/Hearing-in-London-High-Court-in-claim-by-Peruvians>
- 43 Voor een beschrijving van de precieze eigendom van ERG in deze projecten zie bijlage 1.
- 44 De informatie over Kisankala en Lenge is gebaseerd op onderzoek van de ngo RAID en zijn Congolese partner ACIDH in het kader van een klacht die ze neerlegden voor het nationale OESO-contactpunt in het VK. De informatie van het onderzoek werd gepubliceerd in de documenten 'Initial Assessment' en 'Final Statement' van het nationale OESO-contactpunt in het VK. Daarnaast interviewden we de centrale onderzoekers (Patricia Feeney, RAID en Emmanuel Umpula, mensenrechtactivist en destijds directeur van ACIDH) over hun onderzoek voor het nationale OESO-contactpunt.
- 45 Cijfers voor 2009 volgens Chief Nsemba, dorpshef van Kisankala. 2.600 van de 6.000 mensen werden beschouwd als inheems of al lang in het dorp wonend.
- 46 Kisankala ligt in een concessie die tot augustus 2016 eigendom was van het Canadese bedrijf Africo Resources Ltd. (Africo). Lenge ligt in de concessie van het Congolese bedrijf Comide. Zowel Comide als Africo zijn nu dochterondernemingen van ERG.
- 47 In een deskundigenverslag van november 2012 in opdracht van ENRC wordt uitgelegd dat ENRC met de overname van Camrose de bedoeling had de open mijnbouw van Comide voort te zetten, in combinatie met de inzet van een open-pit mijn in de Africoconcessie.
- 48 In 2000 was er in Kisankala een grote toestroom van artisanale mijnwerkers, die (door de mijnbouwbedrijven) werden tewerkgesteld in de concessie rond Kisankala. Meer recent kregen artisanale mijnwerkers het verbod om te ontginnen in deze concessies.
- 49 Het mijnbouwbedrijf Africo Resources Ltd.
- 50 Envirovolution Consulting (2008, oktober), Environmental and social impact assessment. Kalukundi copper/cobalt mine project, p. 172 geraadpleegd op 23 oktober via <http://www.readbag.com/africoresources-r-files-esia-nov-08>
- 51 ACIDH en RAID registreerden deze vier onderbrekingen sinds 2009 op basis van interviews.
- 52 UK National Contact Point for the OECD Guidelines for Multinational Enterprises (2016, februari), Raid & ENRC: final statement after examination of complaint, p. 14.
- 53 Telefoongesprek tussen Patricia Feeney (onderzocht voor de ngo RAID de case) en de juridisch adviseur van Africo.
- 54 Interview met Patricia Feeney (onderzoekster ngo RAID).
- 55 Milieu- en sociale-impactstudie (2008, oktober)

- 56 Interview met Patricia Feeney.
- 57 "ENRC is niet op de juiste manier omgegaan met twee betrokken gemeenschappen en heeft niet de juiste stappen gezet om iets te doen aan de gevolgen voor de gemeenschappen die de vertraging in de voortgang van de mijnprojecten veroorzaakt." UK NCP for the OECD Guidelines for Multinational Enterprises (2016, februari), Raid & ENRC: final statement after examination of complaint, p. 3
- 58 Interview met Patricia Feeney.
- 59 Interview met Patricia Feeney.
- 60 Interview met Patricia Feeney.
- 61 Verklaring van de dorpelingen aan Patricia Feeney (RAID) en Emmanuel Umpullah, die Lenge bezochten in maart 2014.
- 62 De informatie over deze case is onder andere gebaseerd op een interview met Emanuel Umpula (mensenrechtenactivist) en het dossier Plateforme des organisations de la société civile intervenant dans le secteur minier (POM) (2015, november), Gagnons ensemble. Rapport sur le suivi des obligations environnementales et sociales de l'entreprise minière Frontier.
- 63 Het eigendom van ENRC (ERG) in Frontier S.A. is beschreven in bijlage 1.
- 64 De plaatselijke leiders stemden in met de hervestiging omdat Frontier S.A. en enkele Congolese ambtenaren moderne woningen, drinkwater, elektriciteit, een lagere en een middelbare school, een ziekenhuis en de aanleg van een nieuwe weg beloofden. De rest van de gemeenschap werd hier niet bij betrokken. Dit maakten de dorpelingen duidelijk in interviews met ACIDH. ACIDH (2011), Mémorandum au gouverneur Moïse Katumbi
- 65 Ook de kinderen van het naburige dorp Kabumba gingen naar school in Kishiba en hebben nu geen onderwijs meer. "Over een afstand van 50 km tussen Sakania en Mokambo zijn verschillende dorpen met meer dan 1.500 kinderen, maar zonder enige schoolinfrastructuur." ACIDH (2011). Mémorandum au gouverneur Moïse Katumbi
- 66 Het bedrijf heeft een klein gezondheidscentrum gebouwd, maar niet uitgerust. Het is dus nooit open geweest.
- 67 Frontier S.A. heeft voor Kimfumpa slechts het gezondheidscentrum geschilderd in 2014 en beloofd om het uit te rusten, maar dat laatste is nooit gebeurd. Het heeft ook 64 zakken ureum aan de boeren gegeven, maar omdat de bewoners van Kimfumpa geen landbouwgrond hebben, kunnen ze die meststof niet gebruiken.
- 68 UK NCP for the OECD Guidelines for Multinational Enterprises (2016, februari), Raid & ENRC: final statement after examination of complaint. Geraadpleegd op 26 oktober via <https://www.gov.uk/government/publications/uk-ncp-final-statement-raid-complaint-against-enrc-democratic-republic-of-congo>.
- 69 Interview with Patricia Feeney.
- 70 APP (2013), Africa Progress report. Equity in Extractives: Stewarding Africa's natural resources, p. 56.
- 71 Ibid., p. 58.
- 72 De ngo Global Witness heeft een onderzoek uitgevoerd over de deals in de DRC tussen 2009 en 2011 waarbij ENRC betrokken was. Op basis van haar bevindingen stelt ze dat "deze deals het risico van corruptie in zich dragen". Global Witness (2012), Memo to ENRC shareholders. ENRC must address corruption concerns in Congo and publish findings, p. 2.
- 73 APP (2013), Africa Progress report. Equity in Extractives: Stewarding Africa's natural resources, p. 58.
- 74 Het debat ging de voorbije jaren bijvoorbeeld over goede praktijken van environmental and social risk (ESR) due diligence in de financiële sector (zie o.a. Sustainable Finance Advisory (2013), Environmental and social risk due diligence in the financial sector. Current approaches and practices) en over hoe financiële instellingen in dialoog kunnen treden met bedrijven over mensenrechten in de extractieve sector (zie o.a. PRI (2015), Human Rights and the Extractive Industry. Why Engage, Who to Engage, How to Engage.
- 75 Er bestaat niet zoiets als 'indirect gelinkt zijn' in het kader van de UN Guiding principles. Ofwel is een bedrijf 'direct gelinkt aan een negatieve impact, ofwel helemaal niet gelinkt aan de negatieve impact.
- 76 Investment Division of the OECD Directorate for Financial and Enterprise Affairs (2014), Due diligence in the financial sector: adverse impacts directly linked to financial sector operations, products or services by a business relationship, p.4.

- 77 Ibid, p. 4.
- 78 “Banks have argued that there is need for greater clarity on [...] when banks can be considered as “contributing to” a human rights impact, rather than being simply “directly lined” to it through their business relationships”. Facing Finance (2016), Dirty Profits 4, p. 65.
- 79 Investment Division of the OECD Directorate for Financial and Enterprise Affairs (2014), Due diligence in the financial sector: adverse impacts directly linked to financial sector operations, products or services by a business relationship, p. 9
- 80 Ibid., p. 9.
- 81 De informatie in 4.3 is het resultaat van een onderzoek door Profundo (www.profundo.be): Warmerdam, W. (2016). Belgian banks and controversial large-scale metal mining. A research paper prepared for 11.11.11, Broederlijk Delen and Fairfin, Profundo. We stellen het hier bondig voor. De uitgebreide versie vind je op www.11.be.
- 82 PricewaterhouseCoopers (2016, juli), Mine 2016: Slower, Lower, Weaker ... But Not Defeated, p. 25-26.
- 83 Potas is een mengsel van zouten dat hoofdzakelijk uit kaliumcarbonaat bestaat en onder andere gebruikt wordt als meststof en als grondstof voor glas.
- 84 Zie inleiding.
- 85 Het gaat over de uitsluitingslijsten van: AP4, Delta Lloyd, Kommunal Landspensjonskasse (KLP), Nordea, Norges Bank IM, PKA, UCA Funds Management, Uniting Church SA, Swedbank, SEB Group, Storebrand en Robeco.
- 86 BankTrack, 'Companies', geraadpleegd in augustus 2016 via <http://www.banktrack.org/>.
- 87 Business & Human Rights Resource Center, 'Find companies', geraadpleegd in augustus 2016 via <https://business-humanrights.org/en/find-companies>.
- 88 FacingFinance, 'Companies', geraadpleegd in augustus 2016 via <http://www.facing-finance.org/en/database/companies/>.
- 89 RepRisk (2012, maart), Most Controversial Mining Companies of 2011, p. 2.
- 90 BHP Biliton staat op een uitsluitingslijst omwille van uranium mijnbouw en thermische kool en niet omwille van milieu schade zoals andere uitsluitingslijsten in deze lijst.
- 91 Deze bedrijven staan niet op de PwC-lijst, maar werden toegevoegd omdat ze op uitsluitingslijsten staan of omdat problematische cases van deze bedrijven worden vermeld op BankTrack, Business & Human Rights Resource Center of Facing Finance.
- 92 Participaties zijn enkel relevant voor beursgenoteerde bedrijven en dat geldt niet voor alle bedrijven in deze studie.
- 93 Een consortiale lening is een lening die aangeboden wordt door een groep van kredietverstrekkers die samen werken om fondsen aan te bieden aan een kredietnemer.
- 94 De beleidsanalyse van de banken (hoofdstuk 4.3) werd uitgevoerd door 11.11.11, met ondersteuning van Fairfin.
- 95 Alleen de beschrijving van het beleid werd op voorhand gecommuniceerd aan de banken, dus niet de financiële analyse. Volgende banken gaven hierop feedback: BNP Paribas, Deutsche Bank, Argenta, VDK Spaarbank, Triodos, Belfius en KBC.
- 96 De kleurcodes zijn het resultaat van een optelsom van onderliggende gescoorde subcategorieën (zie bijlage 2). Bij het optellen van de scores (zie laatste rij: 'optelsom' van bijlage 2 tabel 7) duikt ook de kleurcode oranje/rood op. Deze score geeft aan dat er een evenwicht is tussen oranje en rode scores in de optelsom.
- 97 De omzetting van de richtlijn in Belgische wetgeving gaat niet verder dan de Europese richtlijn zelf. Hoewel ze de juiste principes definieert (waaronder human rights due diligence), (1) bevat ze onder andere geen duidelijke instructies over de rapportering van risico's en de impact van de acties van het bedrijf, (2) is ze alleen van toepassing op een beperkt aantal grote bedrijven (met meer dan 500 werknemers) en (3) bestaat het gevaar dat de 'safe harbour clause' de niet-financiële rapporteringsvereiste overbodig maakt. ECCJ (2014). Assessment of the EU Directive on the disclosure of non-financial information by certain large companies.
- 98 Het gaat over een aandeelhouderschap van 10,3% via FPIM (Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij). Zie <https://invest.bnpparibas.com/en/share-ownership> en <http://www.fpim.be/nl/portefeuille-voor-rekening-van-de-staat>.

11.11.11

VECHT MEE TEGEN ONRECHT

CONTACT

11.11.11

Koepel van de Vlaamse Noord-Zuidbeweging
Vlasfabriekstraat 11
1060 Brussel

Wiske Jult

Beleidsmedewerker duurzame ontwikkeling
(+32) (0)2 536 19 60
Wiske.Jult@11.be

www.11.be